

Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zgierzu

BIULETYN EDUKACYJNY WODN W ZGIERZU

NR 8

LIPIEC - WRZESIEŃ 2021

Jednostka organizacyjna
Samorządu
Województwa Łódzkiego

województwo ^Ł
łódzkie

SPIS TREŚCI

1. Zamiast wstępu	3
2. Kompetencje kluczowe <i>Dorota Kraska</i>	4
3. Program KREATOR, czyli początki kompetencji kluczowych w polskiej szkole <i>Piotr Kowalczyk</i>	11
4. Nie ma ucieczki przed nauką <i>Lidia Leśniewicz</i>	15
5. Ekspresja artystyczna i świadomość kulturalna kompetencją kluczową współczesnej edukacji - jak zarazić sztuką młodego ucznia <i>Dorota Kondratowicz</i>	19
6. Kompetencje kluczowe w podstawie programowej <i>Dorota Kraska</i>	22
7. Dobre praktyki:	
• Kompetencje kluczowe na lekcjach przyrodniczych <i>Piotr Kowalczyk</i>	24
• Jak rozmawiać z uczniami o kompetencjach kluczowych <i>Anna Grzelak, Dorota Kraska</i>	27
• Interdyscyplinarny projekt edukacyjny <i>Dorota Kraska</i>	29
• Edukacja wczesnoszkolna - scenariusze zajęć	32

Biuletyn Edukacyjny WODN w Zgierzu

Wydawca

Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zgierzu
ul. 3 Maja 46

Zespół redakcyjny:

Dorota Kraska – redaktor wydania
Joanna Sędzicka – z-ca redaktora
Małgorzata Figura – skład i łamanie

Adres redakcji:

95-100 Zgierz, ul. 3 Maja 46
e-mail: sekretariat @get.edu.pl
tel./fax 42 716 24 72 w. 28

Zasady publikacji w Biuletynie Edukacyjnym WODN w Zgierzu

Tekst należy przesłać na adres mailowy redaktora naczelnego w wersji elektronicznej (WORD). Zdjęcia należy przesłać w formacie JPG, podać ich autora/źródło oraz zgodę na ich obróbkę cyfrową oraz publikację. Publikacje muszą mieć charakter autorski: tekst jest autorstwa wyłącznie osób wskazanych jako jego autorzy. Niedopuszczalne jest wykorzystanie w artykule pracy innych osób bez odpowiedniego podania źródła.

O przyjęciu lub odrzuceniu materiału decyduje Zespół Redakcyjny. Redakcja zastrzega sobie prawo do wprowadzenia w tekstach przeznaczonych do publikacji zmian językowych i redakcyjnych. Publikowanie materiału może zostać uzależnione od przyjęcia przez autora zmian w tekście, w miejscach wskazanych przez osobę dokonującą korekty. Autorom publikowanych artykułów nie przysługuje wynagrodzenie za publikację. Pismo wydawane jest w wersji papierowej i elektronicznej na stronie WODN w Zgierzu. Pismo w wersji papierowej rozprowadzane jest bezpłatnie wśród nauczycieli i pracowników oświaty.

W wydaniu wykorzystano zdjęcia ze stron pikrepo i pixabay.

Zamiast wstępu

I oto przed nami kolejny numer Biuletynu Edukacyjnego, którego wydawcą jest Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zgierzu. Tym razem nadszedł czas, by porozmawiać o kompetencjach kluczowych.

Gdyby zapytać nauczyciela: „Czy kształtuje kompetencje kluczowe?”, odpowiedź brzmiałaby: „TAK”. Gdyby zapytać jednak: „Które kompetencje i w jaki sposób to robi?”, odpowiedzi brzmiałyby już różnie.

Biuletyn zaczynamy od opisu poszczególnych kompetencji opisanych przez Unię Europejską w 2018 roku. Nawiązujemy do związku europejskich (a więc również naszych) kompetencji kluczowych z najważniejszymi umiejętnościami opisanymi w kolejnych polskich podstawach programowych.

Ważny artykuł w tym biuletynie, to artykuł dotyczący programu KREATOR. Z dwóch względów przynajmniej:

w tym programie zostały zdefiniowane i opisane kompetencje, które powinny być kształtowane w polskiej szkole – i zostało to zrobione na długo przed wprowadzeniem pierwszej podstawy programowej;

jeden z trzech ośrodków programu znajdował się w **Zgierzu**, pracowali w nim **nauczyciele Zgierza i innych miast aglomeracji łódzkiej**.

Nie zapominamy o lifelong learning, czyli uczeniu się przez całe życie. Nie zabraknie również przykładów dobrych praktyk, w tym lekcji kreatorskiej, propozycji scenariusza i oceny metody projektu oraz rozmowy z uczniami na temat kompetencji kluczowych.

Mamy świadomość, że biuletyn nie wyczerpuje tematu. Polecamy zatem ostatnią stronę, gdzie znajdują się linki do materiałów prezentujących pomysły na kształtowanie poszczególnych kompetencji kluczowych.

Pozostaje kilka kompetencji, których nie opisaliśmy. Zachęcamy nauczycieli do nadsyłania swoich pomysłów na kształtowanie poszczególnych kompetencji kluczowych. Temat jest ważny, więc rozważamy poświęcenie mu jednego z następnych numerów naszego biuletynu. Być może za rok?

Dorota Kraska

nauczyciel - konsultant WODN w Zgierzu

WODN
Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Zgierzu

Dorota Kraska
nauczyciel - konsultant WODN w Zgierzu

KOMPETENCJE KLUCZOWE W SZKOLE

Termin „kompetencje kluczowe” po raz pierwszy pojawił się na Sympozjum Rady Europy w lutym 1996 r. w Bernie.

18 grudnia 2006 r. ukazało się Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE). Zdefiniowano w nim osiem kompetencji kluczowych, które powinien posiadać każdy człowiek, by móc aktywnie uczestniczyć we wszystkim, co dzieje się we współczesnym świecie.

Były to:

1. porozumiewanie się w języku ojczystym;
2. porozumiewanie się w językach obcych;
3. kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
4. kompetencje informatyczne;
5. umiejętność uczenia się;
6. kompetencje społeczne i obywatelskie;
7. inicjatywność i przedsiębiorczość;
8. świadomość i ekspresja kulturalna.

Jednak dwanaście lat później, w wyniku szybko zmieniającego się świata stwierdzono, że koniecznym jest ponowne zdefiniowanie kompetencji kluczowych. Stąd też pojawiło się Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01). Nadal pozostawiono osiem kompetencji, przeformułowane zostały jednak nazwy oraz zakres wiedzy, umiejętności i postaw przypisany poszczególnym kompetencjom. Należą do nich:

1. kompetencje w zakresie czytania i pisanie;
2. kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
3. kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
4. kompetencje cyfrowe;
5. kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
6. kompetencje obywatelskie;
7. kompetencje w zakresie przedsiębiorczości;
8. kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Warto w tym momencie zadać sobie pytania:

- Co to są kompetencje i dlaczego kluczowe?
- Po co i jak zostały zdefiniowane?

Kompetencja (według Słownika języka polskiego, ale również UE), to połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji.

Wiedza – to fakty i liczby, pojęcia, idee i teorie, które pomagają zrozumieć określone zagadnienie.

Umiejętności – to zdolność i możliwość realizacji procesów i korzystania z istniejącej wiedzy do osiągnięcia określonych wyników.

Postawy są definiowane jako gotowość i skłonność do działania lub reagowania na idee, osoby lub sytuacje.

Co to znaczy „kluczowe”?

Skorzystałam z internetowego słownika synonimów

(<https://www.synonimy.pl/synonim/kluczowy/>, dostęp 5.08.2021). Co otrzymałam?

Wiedza – to fakty i liczby, pojęcia, idee i teorie, które pomagają zrozumieć określone zagadnienie.

Umiejętności – to zdolność i możliwość realizacji procesów i korzystania z istniejącej wiedzy do osiągnięcia określonych wyników.

Postawy są definiowane jako gotowość i skłonność do działania lub reagowania na idee, osoby lub sytuacje.

Co to znaczy „kluczowe”?

Skorzystałam z internetowego słownika synonimów

(<https://www.synonimy.pl/synonim/kluczowy/>, dostęp 5.08.2021). Co otrzymałam?

Grafika: opracowanie własne przy użyciu generatora chmury wyrazów (<https://worditout.com/word-cloud/create>)

Dlaczego stwierdzono potrzebę zdefiniowania kompetencji kluczowych?

„W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, dlatego też każdy obywatel potrzebuje szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by łatwo przystosować się do zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania.

Edukacja w swym podwójnym – społecznym i ekonomicznym – wymiarze ma do odegrania zasadniczą rolę polegającą na zapewnieniu nabycia przez obywateli Europy kompetencji kluczowych, koniecznych, aby umożliwić im elastyczne dostosowanie się do takich zmian.”

W dzisiejszych czasach stwierdzono, że zapamiętywanie faktów i procedur jest ważne, lecz nie wystarcza, by zapewnić postęp i sukcesy. Bardziej istotne są takie umiejętności jak:

- umiejętność rozwiązywania problemów,
- krytycznego myślenia,
- zdolność do współpracy,
- umiejętność kreatywnego myślenia, w tym myślenia komputacyjnego
- samoregulacji.

Zapoznajmy się z definicjami poszczególnych kompetencji.

Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji

Opis kompetencji

• zdolność identyfikowania, rozumienia, wyrażania, tworzenia i interpretowania pojęć, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie, przy wykorzystaniu obrazów, dźwięków i materiałów cyfrowych we wszystkich dziedzinach i kontekstach.

• zdolność skutecznego komunikowania się i porozumiewania się z innymi osobami, we właściwy i kreatywny sposób.

Wiedza

• umiejętność czytania i pisanie oraz prawidłowego rozumienia informacji pisemnej,

• znajomość słownictwa, gramatyki funkcjonalnej i funkcji języka,

• świadomość głównych rodzajów interakcji słownej, znajomość pewnego zakresu tekstów literackich i innych, a także głównych cech rozmaitych stylów i rejestrów języka.

Umiejętności

- komunikowanie się w mowie i piśmie w różnych sytuacjach,
- kontrolowanie swojego sposobu komunikowania się i dostosowywanie go do wymogów sytuacji,
- rozróżnianie i wykorzystywanie źródeł różnego rodzaju,
- poszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji,
- wykorzystywanie odpowiednich pomocy

oraz formułowanie i wyrażanie swoich argumentów w mowie i piśmie w przekonujący sposób, odpowiednio do kontekstu,

- krytyczne myślenie oraz zdolność oceny informacji i pracy z nimi.

Postawy

- gotowość do krytycznego i konstruktywnego dialogu,
- wrażliwość na walory estetyczne oraz zainteresowanie interakcją z innymi ludźmi,
- świadomość oddziaływania języka na innych ludzi, potrzeba rozumienia i używania języka w sposób pozytywny i odpowiedzialny społecznie.

Kompetencje w zakresie wielojęzyczności

Opis kompetencji

- zdolność do prawidłowego i skutecznego korzystania z różnych języków w celu porozumiewania się.
- zdolność rozumienia, wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) w odpowiednim zakresie kontekstów społecznych i kulturowych, w zależności od potrzeb lub pragnień danej osoby.
- zdolność do pośredniczenia między różnymi językami i mediami.
- utrzymywanie i dalsze rozwijanie kompetencji w zakresie języka ojczystego, jak również opanowanie języka/ków urzędowego/ych danego kraju.

Wiedza

- znajomość słownictwa i gramatyki funkcjonalnej różnych języków,
- świadomość głównych rodzajów interakcji słownej i rejestrów języka,
- znajomość konwencji społecznych oraz aspektu kulturowego i zmienności języków.

Umiejętności

- zdolność rozumienia komunikatów mówionych, podejmowania, podtrzymywania i kończenia rozmowy oraz czytania, rozumienia i tworzenia tekstów, z różnym poziomem biegłości w poszczególnych językach, odpowiednio do potrzeb danej osoby,
- zdolność do właściwego wykorzystywania narzędzi oraz do uczenia się języków w sposób formalny, pozaformalny i nieformalny przez całe życie.

Postawy

- docenianie różnorodności kulturowej, a także zainteresowanie różnymi językami i komunikacją międzykulturową oraz ciekawość ich,
- poszanowanie indywidualnego profilu językowego każdej osoby, w tym:
- szacunek zarówno dla języka ojczystego osób należących do mniejszości lub pochodzących ze środowisk migracyjnych,
- docenianie języków urzędowych danego kraju jako wspólnych ram interakcji.

Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii podzielone są na dwie kategorie:

1. kompetencje matematyczne
2. kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii

Kompetencje matematyczne

Opis kompetencji

- zdolność rozwijania i wykorzystywania myślenia i postrzegania matematycznego do rozwiązywania problemów w codziennych sytuacjach,
- zdolność i chęć wykorzystywania matematycznych sposobów myślenia oraz prezentacji (wzory, modele, konstrukty, wykresy, tabele).

Wiedza

- solidna umiejętność liczenia, znajomość miar i struktur, podstawowych operacji i sposobów prezentacji matematycznej,
- rozumienie terminów i pojęć matematycznych,
- świadomość pytań, na które matematyka może dać odpowiedź.

Umiejętności

- stosowanie podstawowych zasad i procesów matematycznych w codziennych kontekstach prywatnych i zawodowych (np. umiejętności finansowe),
- śledzenie i ocenianie ciągów argumentów,
- zdolność rozumowania w sposób matematyczny, rozumienia dowodu matematycznego i komunikowania się językiem matematycznym oraz korzystania z odpowiednich pomocy, w tym danych statystycznych i wykresów,
- rozumienie matematycznych aspektów cyfryzacji.

Postawy

- szacunek dla prawdy,
- chęć szukania argumentów i oceniania ich zasadności.

Kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii

Opis kompetencji

- zdolności i chęci wyjaśniania świata przyrody z wykorzystaniem istniejącego zasobu wiedzy i stosowanych metod, w tym obserwacji i eksperymentów, w celu formułowania pytań i wyciągania wniosków opartych na dowodach,
- stosowanie wiedzy i metod w odpowiedzi na postrzegane ludzkie potrzeby lub wymagania,
- rozumienie zmian powodowanych przez działalność człowieka oraz rozumienie swojej odpowiedzialności jako obywatela.

Wiedza

- znajomość głównych zasad rządzących światem przyrody,
- znajomość podstawowych pojęć naukowych, teorii, zasad i metod, technologii oraz produktów i procesów technologicznych,
- rozumienie wpływu nauki, technologii, inżynierii i ogólnie działalności człowieka na świat przyrody,
- rozumienie korzyści, ograniczeń i zagrożeń dla ogółu społeczeństwa wynikających z teorii i zastosowań naukowych oraz technologii.

Umiejętności

- rozumienie nauki jako procesu badawczego prowadzonego za pomocą konkretnych metod, w tym obserwacji i kontrolowanych eksperymentów,
- zdolność do wykorzystywania logicznego i racjonalnego myślenia do weryfikowania hipotez,
- gotowość do rezygnacji z własnych przekonań, jeżeli są one sprzeczne z nowymi odkryciami naukowymi,
- to zdolność do wykorzystywania i posługiwania się narzędziami i urządzeniami technicznymi oraz danymi naukowymi do osiągnięcia celu bądź podjęcia decyzji lub wyciągnięcia wniosku na podstawie dowodów,
- zdolność do rozpoznania zasadniczych cech postępowania naukowego oraz zdolność przedstawiania wniosków i sposobów rozumowania, które do tych wniosków doprowadziły.

Postawy

- krytyczne rozumienie i ciekawość,
- poszanowanie kwestii etycznych,

- wspieranie zarówno bezpieczeństwa, jak i zrównoważenia środowiskowego, w szczególności w odniesieniu do postępu naukowo-technicznego w indywidualnym kontekście danej osoby, jej rodziny i społeczności oraz zagadnień globalnych.

Kompetencje cyfrowe

Opis kompetencji

- pewne, krytyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych i interesowanie się nimi do celów uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie,
- umiejętność korzystania z informacji i danych, komunikowanie się i współpracę, umiejętność korzystania z mediów,
- tworzenie treści cyfrowych (w tym programowanie),
- bezpieczeństwo (w tym komfort cyfrowy i kompetencje związane z cyberbezpieczeństwem),
- kwestie dotyczące własności intelektualnej, rozwiązywanie problemów i krytyczne myślenie.

Wiedza

- rozumienie, w jaki sposób technologie cyfrowe mogą pomagać w komunikowaniu się, kreatywności i innowacjach oraz świadomość związanych z nimi możliwości, ograniczeń, skutków i zagrożeń,
- rozumienie ogólnych zasad, mechanizmów i logiki leżących u podstaw ewoluujących technologii cyfrowych,
- znajomość podstawowych funkcji i korzystanie z różnych rodzajów urządzeń, oprogramowania i sieci,
- przyjmowanie krytycznego podejścia do trafności, wiarygodności i wpływu informacji i danych udostępnianych drogą cyfrową,
- świadomość prawnych i etycznych zasad związanych z korzystaniem z technologii cyfrowych.

Umiejętności

- zdolność do korzystania z technologii cyfrowych w celu wsparcia aktywnej postawy obywatelskiej i włączenia społecznego, współpracy z innymi osobami oraz kreatywności w realizacji celów osobistych, społecznych i biznesowych,
- zdolność do korzystania z treści cyfrowych, uzyskiwania do nich dostępu, ich filtrowania,

oceny, tworzenia, programowania i udostępniania,

- zdolność do zarządzania informacjami, treściami, danymi i tożsamościami cyfrowymi oraz do ich ochrony, a także do rozpoznawania i skutecznego wykorzystywania oprogramowania, urządzeń, sztucznej inteligencji lub robotów.

wadzenia prozdrowotnego i zorientowanego na przyszłość trybu życia, odczuwania empatii i zarządzania konfliktami we włączającym i wspierającym kontekście.

Wiedza

- rozumienie zasad postępowania i porozumiewania się, ogólnie przyjętych w różnych społecznościach i środowiskach,

Postawy

- refleksyjne i krytyczne, a zarazem pełne ciekawości, otwartego i perspektywicznego nastawienia do ich rozwoju,
- etyczne, bezpieczne i odpowiedzialne podejście do stosowania wymienionych narzędzi.

Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się

Opis kompetencji

- zdolność do autorefleksji, skutecznego zarządzania czasem i informacjami, konstruktywnej pracy z innymi osobami, zachowania odporności oraz zarządzania własnym uczeniem się i karierą zawodową,
- zdolność radzenia sobie z niepewnością i złożonością, umiejętność uczenia się, wspierania swojego dobrostanu fizycznego i emocjonalnego, utrzymania zdrowia fizycznego i psychicznego oraz zdolność do pro-

- w zakresie umiejętności uczenia się wymagana jest znajomość elementów zdrowia psychicznego i fizycznego oraz zdrowego stylu życia,
- znajomość własnych preferowanych strategii uczenia się, swoich potrzeb w zakresie rozwoju kompetencji oraz różnych sposobów rozwijania kompetencji i szukania możliwości kształcenia, szkolenia i rozwoju kariery zawodowej czy dostępnego poradnictwa i wsparcia.

Umiejętności

- zdolność określania swoich możliwości, koncentracji, radzenia sobie ze złożonością, krytycznej refleksji i podejmowania decyzji,
- zdolność uczenia się i pracy w grupie i indywidualnie, a także organizacji swojej nauki, wytrwałości w nauce, jej oceny i dzielenia się nią, poszukiwania wsparcia, o ile to potrzebne

ne, oraz skutecznego zarządzania własną karierą zawodową i interakcjami społecznymi,

- odporność oraz umiejętność radzenia sobie z niepewnością i stresem,
- zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, do pracy zespołowej i negocjowania,
- okazywanie tolerancji, wyrażanie i rozumienie różnych punktów widzenia, a także zdolność tworzenia poczucia pewności i odczuwania empatii.

Postawy

- pozytywna postawa wobec własnego dobrostanu osobistego, społecznego i fizycznego oraz uczenia się przez całe życie,
- współpraca, asertywność i prawość,
- poszanowanie różnorodności innych osób i ich potrzeb oraz gotowość do pokonywania uprzedzeń i osiągania kompromisu,
- zdolność do określania i wyznaczania celów, motywowania się oraz rozwijania odporności i pewności, by dążyć do osiągania sukcesów w uczeniu się przez całe życie,
- nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności do pokonywania przeszkód i do radzenia sobie ze zmianami,
- chęć wykorzystywania wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i doświadczeń życiowych, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i rozwijania w różnorodnych sytuacjach życiowych.

Kompetencje obywatelskie

Opis kompetencji

- zdolność działania jako odpowiedzialni obywatele oraz pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim i społecznym, w oparciu o rozumienie pojęć i struktur społecznych, gospodarczych, prawnych i politycznych, a także wydarzeń globalnych i zrównoważonego rozwoju.

Wiedza

- znajomość podstawowych pojęć i zjawisk dotyczących osób, grup, organizacji zawodowych, społeczeństwa, gospodarki i kultury,
- rozumienie wspólnych europejskich wartości,
- znajomość spraw współczesnych, jak i krytyczne rozumienie głównych wydarzeń w historii narodowej, europejskiej i światowej,
- świadomość celów, wartości i polityk, jaki-

mi kierują się ruchy społeczne i polityczne, a także zrównoważonych systemów, w szczególności świadomość zmian klimatu i zmian demograficznych w wymiarze globalnym i ich przyczyn,

- znajomość integracji europejskiej, jak również świadomość różnorodności i tożsamości kulturowych w Europie i na świecie,
- rozumienie wielokulturowych i społeczno-ekonomicznych wymiarów społeczeństw europejskich, a także wkładu narodowej tożsamości kulturowej w tożsamość europejską.

Umiejętności

- zdolność skutecznego angażowania się, wraz z innymi ludźmi, na rzecz wspólnego lub publicznego interesu, w tym na rzecz zrównoważonego rozwoju społeczeństwa,
- krytyczne myślenie i całościowe rozwiązywanie problemów, a także umiejętność formułowania argumentów oraz konstruktywnego uczestnictwa w działaniach społeczności i w procesach podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach, od lokalnego i krajowego, po europejski i międzynarodowy,
- zdolność do dostępu do tradycyjnych i nowych form mediów, do ich krytycznego rozumienia i interakcji z nimi, a także znajomość roli i funkcji mediów w demokratycznych społeczeństwach.

Postawy

- poszanowanie praw człowieka jako podstawy demokracji,
- gotowość do udziału w demokratycznym procesie decyzyjnym na wszystkich szczeblach oraz w działalności obywatelskiej,
- popieranie różnorodności społecznej i kulturowej, równouprawnienia płci oraz spójności społecznej, zrównoważonego stylu życia, promowanie kultury pokoju i braku przemocy,
- gotowość do poszanowania prywatności innych osób oraz przyjmowania odpowiedzialności za środowisko,
- przygotowanie się do tego, by przezwyciężyć uprzedzenia i osiągać kompromisy tam, gdzie to potrzebne, oraz zapewnić sprawiedliwość społeczną i uczciwość.

Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości

Opis kompetencji

- zdolność wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych osób,

- przedsiębiorczość opiera się na kreatywności, krytycznym myśleniu i rozwiązywaniu problemów, podejmowaniu inicjatywy, wytrwałości oraz na zdolności do wspólnego działania służącego planowaniu projektów mających wartość kulturalną, społeczną lub finansową i zarządzaniu nimi.

Wiedza

- świadomość istnienia różnych kontekstów i różnych możliwości pozwalających przekształcać pomysły w działanie w sferze osobistej, społecznej i zawodowej, a także rozumienia procesu ich powstawania,
- znajomość i rozumienie podejść do planowania i zarządzania projektami, obejmujących zarówno procesy, jak i zasoby,
- rozumienie procesów ekonomicznych oraz szans i wyzwań społecznych i gospodarczych stojących przed pracodawcą, organizacją lub społeczeństwem,
- świadomość zasad etycznych, wyzwań w zakresie zrównoważonego rozwoju, a także własnych atutów i słabości.

Umiejętności

- kreatywność – obejmująca wyobraźnię, myślenie strategiczne i rozwiązywanie problemów – oraz na krytycznej i konstruktywnej refleksji w ramach ewoluujących procesów twórczych i na innowacji,
- zdolność pracy samodzielnej i zespołowej, mobilizowanie zasobów (ludzi i przedmiotów) oraz prowadzenia działalności gospodarczej,
- zdolność podejmowania decyzji finansowych związanych z kosztem i wartością,
- zdolność skutecznego komunikowania się i negocjowania z innymi osobami, a także radzenia sobie z niepewnością, dwuznacznością i ryzykiem jako elementami procesu podejmowania świadomych decyzji.

Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej

Opis kompetencji

- rozumienie sposobów kreatywnego wyrażania i komunikowania pomysłów i znaczeń w różnych kulturach, za pomocą różnych rodzajów sztuki i innych form kulturalnych, oraz poszanowanie dla tego procesu,
- angażowanie się w rozumienie, rozwijanie i wyrażanie własnych pomysłów oraz odczu-

wanie swojego miejsca lub roli w społeczeństwie na wiele różnych sposobów i w wielu kontekstach.

Wiedza

- znajomość lokalnych, regionalnych, krajowych, europejskich i ogóln światowych kultur i sposobów ekspresji, w tym ich języków, dziedzictwa i tradycji oraz produktów kulturowych,
- zrozumienie, w jaki sposób te ekspresje mogą wpływać na siebie wzajemnie i na pomysły poszczególnych osób,
- to rozumienie różnych sposobów przekazywania idei między twórcą, uczestnikiem i publicznością w tekstach pisanych, drukowanych i cyfrowych, teatrze, filmie, tańcu, grach, sztuce i wzornictwie, muzyce, rytuałach i architekturze, a także w formach hybrydowych,
- rozumienie własnej tożsamości twórczej i dziedzictwa kulturowego w świecie różnorodności kulturowej oraz tego, jak sztuka i inne formy kulturalne mogą być sposobem zarówno postrzegania, jak i kształtowania świata.

Umiejętności

- zdolność empatycznego wyrażania i interpretowania figuratywnych i abstrakcyjnych idei, doświadczeń i emocji, a także zdolność czynienia tego w ramach różnych rodzajów sztuki i innych form kulturalnych,
- zdolność identyfikowania i wykorzystywania możliwości uzyskania wartości osobistej, społecznej lub komercyjnej za pomocą sztuki i innych form kulturalnych,
- zdolność angażowania się w procesy twórcze, zarówno w sposób indywidualny, jak i zespołowy.

Postawy

- otwartość wobec różnorodności ekspresji kulturalnej i jej poszanowanie, wraz z etycznym i odpowiedzialnym podejściem do własności intelektualnej i kulturowej,
- ciekawość świata, otwartość na wyobrażanie sobie nowych możliwości oraz gotowość do uczestniczenia w doświadczeniach kulturalnych.

Piotr Kowalczyk

nauczyciel konsultant WODN w Zgierzu, uczestnik programu KREATOR.

PROGRAM KREATOR, CZYLI POCZĄTKI KOMPETENCJI KLUCZOWYCH W POLSKIEJ SZKOLE

Czym są kompetencje kluczowe?

To pojęcie zaczęło funkcjonować w oświacie w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, gdy OECD (Organizacja Współpracy i Rozwoju Gospodarczego) dokonała analizy oświaty europejskiej i jej wpływu na gospodarkę. Efektem prac był raport przedstawiony w lutym 1996r. na Sympozjum Rady Europy. Przedstawiono w nim m.in. listę około trzydziestu umiejętności (kompetencji) przydatnych (niezbędnych?!) każdemu obywatelowi do funkcjonowania

w dynamicznie zmieniającym się świecie. Na czele tej listy znalazły się umiejętności:

1. współpracy w zespołach;
2. posługiwania się nowoczesnymi środkami informacji i komunikacji;
3. rozwiązywania problemów;
4. słuchania i uwzględniania z poglądów innych ludzi;
5. korzystania z różnych źródeł informacji;
6. porozumiewania się w kilku językach;
7. łączenia i porządkowania różnych, jednostkowych elementów wiedzy;
8. radzenia sobie z niepewnością i złożonością ;
9. organizowania i oceniania własnej pracy.

Znalazły one swoje odzwierciedlenie we wszystkich preambułach Podstawy Programowej Kształcenia

Ogólnego od 1999r. Aby jednak możliwa była realizacja założeń przedstawionych w PP, konieczne było opracowanie rozwiązań praktycznych - na poziomie lekcji i przygotowanie kadr wspomagających nauczyci-

cieli do realizacji nowych zadań. To był początek.

Powstanie programu KREATOR

Rok 1995 – od ponad 30 lat w wielu państwach trwają dyskusje na temat efektywności systemów edukacyjnych. W obliczu zmian następujących w Polsce i w związku z aspiracjami wstąpienia do UE, na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej rusza program Smart, wspomagany finansowo przez unijny projekt PHARE. Jego komponentami są „NOWA MATURA” – pracująca nad reformą maturalną i „KREATOR”, którego zadaniem jest przygotowanie wdrażania kompetencji kluczowych do procesu edukacyjnego.

We wrześniu 1995r. pracę rozpoczyna jedenastoosobowy zespół nauczycieli-praktyków matematyki i języka polskiego z Krakowa i Zgierza. Rok później

dołączają do nich nauczyciele nauczania początkowego, historii, przedmiotów przyrodniczych i informatyki. Od tego momentu pracuje wspólnie 42 pedagogów zorganizowanych w ośrodkach: krakowskim, warszawskim i zgierskim. Są oni wspomagani przez konsultantów z Wielkiej Brytanii. Zaangażowane w projekt są również szkoły, w których pracują uczestnicy programu – tzw. szkoły „kreatorskie”. To tam przede wszystkim w początkowej fazie realizowane są lekcje opracowane w ramach projektu.

Zadaniem uczestników programu KREATOR Jest stworzenie podwalin do wdrożenia kształtowania umiejętności kluczowych w takcie szkolnego procesu edukacyjnego. Jako celowe do kształtowania w szkole wybranych zostaje pięć umiejętności (na wyższym etapie – kompetencji) kluczowych:

- planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się,
- skuteczne komunikowanie się w różnych sytuacjach,
- efektywne współdziałanie w zespole,
- rozwiązywanie problemów w twórczy sposób,
- sprawne posługiwanie się komputerem i technologią informacyjną

Umiejętności te zostały syntetycznie opisane przez

uczestników tego projektu:

1. Planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się

Kiedy człowiek uczy się, konieczne są decyzje, na przykład takie: czego i w jakiej kolejności nauczyć się, jak wychwycić błędy i luki, co uznać za najważniejsze i jak te fragmenty wyróżnić z całości materiału. Większość tego rodzaju decyzji w szkole tradycyjnej podejmuje nauczyciel, przekazuje je uczniowi i w ten sposób prowadzi go za rękę - uczeń uczy się pod dyktando. Trafne podejmowanie takich decyzji to umiejętność, którą uczeń powinien opanować, by w efekcie przejść od nauczyciela możliwie największą część odpowiedzialności za własną naukę. Ważne jest to, by uczeń władał umiejętnością planowania, organizowania, kontrolowania przebiegu i rezultatów pracy oraz opłynał umiejętność uczenia się. Uczymy więc świadomego i odpowiedzialnego uczenia się.

2. Skuteczne komunikowanie się w różnych sytuacjach

Nieustannie rośnie różnorodność kontaktów między ludźmi. Komunikujemy nasze oczekiwania oraz przyjmujemy informacje zwrotne. Praca, sprawy pu-

bliczne i prywatne toczą się lepiej, jeśli umiemy porozumieć się co do zamiarów, potrzeb, możliwości, jeśli umiemy podzielić się wiedzą z innymi. Człowiek coraz częściej musi korzystać z umiejętności skutecznego formułowania i rozumienia komunikatu wyrażanego w różnych formach.

3. Efektywne współdziałanie w zespole

Współczesny człowiek wykonuje coraz więcej zadań wspólnie z innymi. Skład zespołów zmienia się, ale współpracować trzeba umieć z każdym. Zmieniają się role, bo raz organizuje się pracę zespołu, a kiedy indziej jest się po prostu jego członkiem, któremu kto inny wyznacza zakres pracy i jej kierunek: trzeba umieć być przełożonym, partnerem i podwładnym. Praca w małych grupach na lekcji dla wspólnego celu przygotowuje do zadań społecznych i pracowniczych. Uczymy organizowania wspólnego wykonywania zadań i współpracy z innymi.

4. Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób

Coraz częściej zaskakują nas sytuacje nietypowe, kiedy trzeba zdecydować się na nietypowe postępowanie. Współczesny rynek pracy potrzebuje szczególnie ludzi myślących i pracujących twórczo. Ważne jest, aby materiał nauczania maksymalnie wykorzystać do kształcenia aktywnej postawy ucznia w obliczu trudnych dla niego problemów.

5. Efektywne posługiwanie się technologią informacyjną

Komputer staje się narzędziem codziennym. Trudno dziś zdobywać informacje i rozwiązywać wiele problemów bez dostępu do nowych technologii informacyjnych. Umiejętność korzystania z tego narzędzia staje się koniecznością. Łatwy w niedalekiej przyszłości dostęp do komputera postawi nauczyciela i ucznia w nowej sytuacji dydaktycznej. Sprawne posługiwanie się komputerem obejmuje umiejętność celowego gromadzenia, przetwarzania i wykorzystywania środków informatycznych. Umiejętność tę powinno się rozwijać integralnie z kształceniem przedmiotowym.

Kształtowanie tych umiejętności w trakcie lekcji przedmiotowych i traktowanie tego zadania jako równie istotne jak „wpajanie wiedzy przedmiotowej” stało się trudnym wyzwaniem. Realizacja tego zadania wymaga bowiem stosowania metod sprzyjających rozwojowi UK, a te są zazwyczaj bardziej czasochłonne niż metody „podawcze” i wymagają znacznie większego nakładu pracy od nauczyciela. Są jednak najczęściej bardziej atrakcyjne dla uczniów.

Zadania jakie postawiono przed zespołem to:

- opracowanie scenariuszy lekcji przedmiotowych kształtujących umiejętności kluczowe,
- przygotowanie materiałów dydaktycznych dla nauczycieli,
- opracowanie i przeprowadzenie pilotażowych kursów dla nauczycieli i edukatorów,
- przygotowanie materiałów dotyczących oceniania umiejętności kluczowych,
- uniwersyteckie badania naukowe w wybranych szkołach programu KREATOR śledzące proces nabywania przez uczniów kompetencji kluczowych,
- powołanie nowych ośrodków regionalnych programu, które staną się centrami szkolenia i rozwoju nowych metod dydaktycznych.

KREATOR w działaniu.

W maju 1996r. Anna Cain – zastępca koordynatora krajowego programu, zaproponowała mi udział w projekcie, o którym nie miałem pojęcia. Nazwa i to, czym się zajmują niewiele mi mówiła. Miałem 11 lat doświadczeń jako nauczyciel i sporo zapału, więc po niedługim wahaniu wyraziłem chęć przystąpienia do programu.

To z czym spotkałem się przy pierwszym spotkaniu, utwierdziło mnie w tym, że dobrze trafiłem: nauczyciele siedzący w grupkach nad rozłożonymi arkuszami i dyskutujący nad projektami lekcji i możliwościami kształtowania w ich trakcie umiejętności ponadprzedmiotowych, analizujący różne modele lekcji i możliwości stosowania różnych metod (z których niewiele wtedy znałem). Z zapałem włączyłem się w pracę tego zespołu, jednak przekonanie się do idei kształtowania kompetencji kluczowych w trakcie lekcji przedmiotowych trwało bardzo długo. Może właśnie to pozwoliło mi w przyszłości skutecznie planować zajęcia dla nauczycieli i edukatorów, bo w nauczaniu ważna jest świadomość trudności i barier, na które możemy natrafić.

Działania zespołu w początkowej fazie (1996/97) koncentrowały się wokół:

- planowania lekcji i budowaniu struktury lekcji „kreatorskiej”,
- opracowania metod kształtowania kompetencji kluczowych,
- prace nad ocenianiem poziomu KK u uczniów,
- prowadzenia i obserwacji lekcji kształtujących KK,
- projektowanie struktury szkoleń pilotażowych dla nauczycieli.

W tym czasie powstała pierwsza publikacja zawierająca konspekty lekcji z języka polskiego i matematyki, pokazujące metody kształtowania KK w procesie lekcyjnym.

Kolejne trzy lata to wytężona praca zarówno w sferze samokształceniowej, projektowej jak i dydaktycznej.

Mieliśmy okazję brać udział w międzynarodowych konferencjach poświęconych edukacji przyrodniczej w ramach wizyt studyjnych w Wielkiej Brytanii. Wyjazdy połączone były z wizytami w szkołach różnego typu i obserwacjami lekcji. Dyskusje po lekcjach poświęcone były zarówno organizacji procesu nauczania jak i metodom kształtowania umiejętności kluczowych podczas lekcji i zajęć pozalekcyjnych. Spotkania te pozwoliły nam na uzyskanie nowego spojrzenia na nasz system edukacyjny i dostrzeżenie zarówno jego braków, jak i zalet. Wiele rozwiązań z angielskich szkół, zarówno metodycznych jak i organizacyjnych, można było zaadoptować w polskich szkołach. Dwa wyjazdy studyjne zorganizowane były dla dyrektorów szkół „kreatorskich” i miały za zadanie zapoznanie kadry kierowniczej z praktycznymi rozwiązaniami stosowanymi w różnych angielskich placówkach oświatowych.

Efektom prac zespołu KREATORA w kolejnych trzech latach funkcjonowania były m.in.:

- kursy pilotażowe dla nauczycieli języka polskiego, matematyki, edukacji wczesnoszkolnej, historii, przedmiotów przyrodniczych,
- dwie edycje kursów dla edukatorów, prowadzone w ośrodkach zgierskim i krakowskim, a w konsekwencji powstanie nowych wojewódzkich ośrodków przygotowujących nauczycieli do kształtowania UK,
- szkolenia Rad Pedagogicznych w szkołach podstawowych i średnich,
- Ogólnopolska Konferencja „Reforma w Szkole” dla ok. 500 uczestników z obszaru oświaty,
- „Zeszyty KREATORA” – 7 publikacji przedmiotowych zawierających scenariusze lekcji,
- publikacje dla edukatorów – materiały szkoleniowe opatrzone komentarzami,
- publikacje poświęcone strategii programu KREATOR, ocenianiu umiejętności kluczowych,
- publikacje związane z reformą: „Przyroda w szkole – poradnik dla nauczyciela”, „Czas postawić pierwszy krok czyli jak przygotować rady pedagogiczne do reformy - materiały edukacyjne KREATORA”.

Część uczestników projektu została zaproszona do

tworzenia pierwszej Podstawy Programowej z 1999r. W preambule tego dokumentu, umiejętności kluczowe zostały wymienione jako te, które przede wszystkim powinna kształtować polska szkoła.

Te cztery lata pracy w projekcie wymagały od nas wszystkich wielu poświęceń. Znakomita większość weekendów zajęta była na pracę nad materiałami lub na prowadzenie kursów i innych form szkolenia. Udział w KREATORZE zmienił chyba każdego z uczestników programu. Dla mnie była to zmiana niemal rewolucyjna. To właśnie współpraca z pozostałymi członkami zespołu i konsultantami, szczegółowe planowanie i realizacja lekcji kształtujących umiejętności kluczowe, dzielenie się doświadczeniami z innymi nauczycielami zmieniły moje spojrzenie na edukację.

Minęło ponad 20 lat od zakończenia programu KREATOR i wydaje mi się, że historia zatoczyła koło i to nie po raz pierwszy. W każdej podstawie programowej – w preambułach, umiejętności kluczowe wymieniane są jako najważniejsze dla ucznia. Podkreślane jest znaczenie metody projektu, jako tej, która pozwala na ich kształtowanie w optymalny sposób.

A jak to wygląda w realizacji? Czy w trakcie naszych lekcji najistotniejsze jest kształtowanie umiejętności pracy w zespole, twórczego rozwiązywania problemów, planowania własnego uczenia się? Czy może oczekujemy, że te i inne kompetencje uczniowie powinni uzyskać już wcześniej?

Odpowiedzi na te pytania i ocena stanu kształtowania umiejętności kluczowych należą do każdego z nas - nauczycieli.

Bibliografia:

Materiały edukacyjne Programu KREATOR:
Kompetencje kluczowe w szkole, MEN 1998

Czas postawić pierwszy krok czyli jak przygotować rady pedagogiczne do reformy, MEN 1999

Artykuł: Joanna Leek Ewolucja podstaw programowych kształcenia ogólnego w Polsce. Ku zmianie edukacyjnej.

<https://dSPACE.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/16885/Podstawy%20programowe%20w%20Polsce%201999%202009.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 5 VII 2021

Marek Legutko Reforma Podstaw Programowych

<http://nauczyciel.wsipnet.pl/serwisy/reforma/arch/ref071.htm> dostęp 5 VII 2021

Lidia Leśniewicz
dytektor WODN w Zgierzu

NIE MA UCIECZKI PRZED NAUKĄ

Lubię piątki w szkole. Nie tylko oceny, lecz także dni tygodnia. Każdy uczeń (i nauczyciel) z niecierpliwością wyczekuje wtedy ostatniego dzwonka. Oto może opuścić mury szkoły i przez dwa dni w tygodniu być wolny od *locus educandi*. Najtrudniejsze chwile przeżywamy zazwyczaj w niedzielę wieczorem zastanawiając się, co przyniosą kolejne dni tygodnia. Zapewne niejeden myśli sobie, co by było, gdyby weekend nigdy się nie skończył, a poniedziałkowy poranek nigdy nie nadszedł. Któż nie chciał choć raz doświadczyć pętli czasu, być jak zgryźliwy dzien-

współczesnym społeczeństwie, ale coraz bardziej sposobem na przetrwanie w nim. Lifelong learning (w skrócie: LLL), czyli uczenie się przez całe życie jest dzisiaj intensywnie promowane. Nie jest to żadna nowość w edukacji. „Każdy wiek jest odpowiedni do uczenia się: idea kształcenia permanentnego, ustawicznego, wybrzmiała już w myśli pedagogicznej XVII wiecznego pedagoga i filozofa Jana Amosa Komenskigo. Tworząc podwaliny pedagogiki udowodnił on, że oto człowiek dysponuje trzema wyjątkowymi, tylko jemu przynależnymi siłami: *ratio*, *oratio*

nikarz w „Dniu Świstaka” i wielokrotnie przeżywać wolny dzień, byleby nie iść w poniedziałek do szkoły. Powiedzieć zatem nastolatкови, że „całe życie jest szkołą” i przed nauką nie ma ucieczki, to jak zabrać mu marzenia o wolnej przyszłości.

Tymczasem stoimy przed koniecznością mówienia głośno i dobitnie o kompetencji, która jest nie tylko wymogiem sprawnego funkcjonowania we

oraz *operatio*¹. I dobrze, jeśli będzie je wykorzystywał przez całe życie, bo edukacji nie można zamknąć tylko w jednym okresie ludzkiej egzystencji. To proces nieprzerwany, zintegrowany z różnymi etapami życia

1 B. Sitarska, *Edukacja nieustająca w koncepcji Jana Amosa Komenskigo*, Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne, seria Pedagogika 1, 2014 s.197, https://repozytorium.uph.edu.pl/bitstream/handle/11331/3257/Sitarska.B.Edukacja_nieustajaca_w_koncepcji_Jana_Amosa_Komenskiego.pdf?sequence=1 (dostęp 01.08.2021 r.)

i przebiegający, zależnie od nich, w różny sposób i w różnym tempie.

Mimo dystansu czasowego myśl Komenskiego zachowała niebagatelną aktualność w kontekście zachodzących zmian oraz tego, co się nazywa kryzysem współczesnego kształcenia. Środowisko społeczne i gospodarcze staje się coraz bardziej turbulentne. Odznacza się ono dużą złożonością, dynamizmem, a to utrudnia futurologom przewidywanie trendów. Jego cechą jest także niestabilność, wynikająca z nieograniczonej mobilności wszystkich zasobów biznesu: ludzi, kapitału, informacji, wiedzy, technologii. Trwałość określonych sektorów gospodarczych, branż czy rynków należy już do przeszłości. Rzeczywistość XXI wieku, określana jest mianem VUCA. Termin ten w amerykańskiej armii służyć miał pierwotnie do opisu wojennej rzeczywistości: zmiennej niepewnej, złożonej i niejednoznacznej. Dzisiaj to określenie opisuje środowisko współczesnego człowieka. Cechuje je zmienność (volatility), niepewność (uncertainty), złożoność (complexity) i niejednoznaczność (ambiguity). Człowiek musi wyzwać nowe mechanizmy adaptacyjne, by się w niej nie tylko nie zgubić, ale i rozwijać. Tymczasem smutną jest świadomość, że nawet studenci wyposażeni są w wiedzę, która już w momencie zakończenia studiów staje się nieaktualna. Stąd też trend lifelong learning włączony został do polityki publicznej w wielu państwach.

Lifelong learning odnosi się do wszelkiej, całościowej aktywności mającej na celu rozwój wiedzy i umiejętności zarówno w edukacji formalnej (np.: przez studia podyplomowe, szkolenia, kursy zawodowe,) jak i pozaformalnej oraz nieformalnej. To także rozwój zainteresowań oraz nabywanie trudnej umiejętności samokształcenia z własnej inicjatywy, manifestowanie otwartego stylu życia i twórczego wykorzystania czasu wolnego, po to by uczyć się rzeczy czasami krańcowo od siebie odmiennych. Truizmem jest więc stwierdzenie, że dziś nie uczymy się „raz na całe życie”. Zarówno kształcenie systemowe jak i incydentalne jest udziałem każdego z nas. By „być”, by nadążyć za zamianami, by podnosić swoją atrakcyjność i wartość na rynku pracy musimy odnawiać swoją wiedzę, poddawać ją nieustannej renowacji, uzupełnianiu, lub zastępowaniu nowymi treściami. Pojęcie lifelong learning jest wybitnie eklektyczne. Ewoluuje ono jednak w swej treści: od instrumentalnego podejścia do edukacji do takiego, w którym edukacja i kształcenie stają się wartością autoteliczną, czyli celem samym w sobie. Poprzez uczenie się człowiek dorosły może określać swą tożsamość. W tym

kontekście dorosłość może być pojmowana jako wartość i jako zadanie, a podejmowana aktywność edukacyjna jako pewnego rodzaju substytut nobilitacji społecznej. Jaki wpływ na edukację ma wiek? Różnie klasyfikuje się etapy dorosłości. W andragogice przyjmuje się, że dorosłość dzieli się na pięć etapów rozwojowych:

- 1) przedproże dorosłości (od 18 do 25 r. ż.);
- 2) wczesna dorosłość (od 25 do 40 r.ż.);
- 3) środkowa dorosłość (od 40 do 60/65 r.ż.);
- 4) późna dorosłość (od 60/65 do 80 r.ż.);
- 5) sędziwa dorosłość (powyżej 80 r.ż.).²

W psychologii rozwojowej zakłada się, że wczesna dorosłość charakteryzuje się najwyższym poziomem zdolności przyswajania i stosowania wiedzy oraz rozumienia faktów. W kolejnym okresie następuje stabilizacja większości zdolności intelektualnych. Z upływem czasu obniża się prędkość przetwarzania informacji, wolniej postępują procesy analizowania i rozwiązywania problemów, także ze względu na odnoszenie ich do własnego, coraz bogatszego doświadczenia życiowego. W okresie późnej dorosłości obserwuje się spadek inteligencji płynnej: genetycznie wrodzonej, przy jednoczesnym utrzymywaniu się na stałym poziomie, a niekiedy nawet wzroście, inteligencji skryształizowanej, zwanej także społeczną³. Dorosli odczuwają większy lęk przed nowościami, które mogą zaburzyć poczucie stabilizacji. Mają także mocniejsze poczucie własnej odrębności i godności, co wpływa na większą ich wrażliwość. Stąd obawa także przed krytyką, oceną i kontrolą. Efektywna edukacja dorosłych musi zatem odpowiadać ich indywidualnym preferencjom oraz możliwościom rozwojowym. Powinna także uwzględniać ich wiedzę życiową i doświadczenie. Tymczasem współczesny rynek pracy stawia wyzwania odnoszące się do ciągłego bycia gotowym na zmiany, na podejmowanie ryzyka.

Automatyzacja i cyfryzacja zmienia szybko rynek pracy. W ciągu najbliższych lat zniknie część zawodów. Na ich miejsce zapewne pojawią się nowe. Przyszłość mają profesje opierające się na kompetencjach i umiejętnościach, które trudno zalgorytmizować, np.: terapeuta, psycholog, lekarz, nauczyciel, zawody opiekuńcze oraz te, w których trzeba wykorzystywać kreatywność, pomysłowość oraz wchodzić w relacje z innymi ludźmi.

2 E.Dubas, Auksologia andragogiczna. *Dorosłość w przestrzeni rozwoju i edukacji*, Rocznik Andragogiczny 2009, Akademickie Towarzystwo Andragogiczne, s. 134-135, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.9dfb46be-f74c-321e-b59c-e7a3c3d7a468> (dostęp 01.08.2021 r.)

3 B. Harwas-Napierała, J. Tempała (red.), *Psychologia rozwoju*, t. 2, PWN, Warszawa 2001, s. 263 i następne

Z powyższych przyczyn *lifelong learning* stanowi jeden z kluczowych priorytetów polityki Unii Europejskiej w zakresie edukacji oraz rozwoju społecznego. Jest też obszarem coraz aktywniej wspieranym finansowo i infrastrukturalnie w poszczególnych krajach Unii Europejskiej, zwłaszcza w ramach projektów i programów unijnych.

1 lipca 2020 r. Komisja Europejska przedstawiła nowy Europejski program na rzecz umiejętności, służący zrównoważonej konkurencji, sprawiedliwości społecznej i odporności (*New Skills Agenda for Europe*). Celem tego programu jest zapewnienie wszystkim obywatelom w całej Europie korzystania z prawa do uczenia się przez całe życie, które zostało wpisane do Europejskiego filaru praw socjalnych.

Umiejętności, a co za tym idzie inwestycje w kapitał ludzki, stały się kluczowym elementem strategii politycznej UE rozumianym jako warunek konieczny dla trwałego ożywienia gospodarczego. Paradoksalnie, prace nad tym programem przyspieszyła pandemia COVID-19, która udowodniła, że kompetencje cyfrowe są obecnie nie tylko elementem potrzebnym w rozwoju kariery zawodowej ale i do dostępu do podstawowych dóbr i usług, a także do utrzymywania więzi społecznych.

Program składa się z 12 działań ukierunkowanych na uczenie się przez całe życie, a także rozwój umiejętności niezbędnych do pracy przyszłości, w tym kompetencji cyfrowych:

1. Pakt na rzecz umiejętności
2. Lepsze gromadzenie informacji na temat

umiejętności

3. Wsparcie UE dla strategicznych krajowych działań na rzecz podnoszenia kwalifikacji
4. Kształcenie i szkolenie zawodowe dostosowane do przyszłych wyzwań
5. Realizacja inicjatywy dotyczącej europejskich szkół wyższych i podnoszenie kwalifikacji wśród naukowców
6. Umiejętności wspierające transformację ekologiczną i cyfrową
7. Zwiększenie liczby absolwentów w dziedzinie nauk przyrodniczych, technologii, inżynierii i matematyki, wspieranie umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i umiejętności przekrojowych

8. Umiejętności przydatne przez całe życie

9. Inicjatywa dotycząca kont edukacyjnych

10. Europejskie podejście do mikroreferencji

11. Nowa platforma Europass

12. Udoskonalenie ram wspomagających, aby odblokować inwestycje⁴.

Pierwszym projektem zrealizowanym w ramach programu

na rzecz umiejętności jest udostępniona od 1 lipca 2020 r. nowa platforma Europass, w której można znaleźć porady przydatne w redagowaniu życiorysu, propozycje stanowisk dostosowanych do kwalifikacji oraz informacje na temat możliwości uczenia się i poszukiwanych umiejętności⁵. Należy tutaj wspomnieć o unijnym funduszu Next Generation UE, który jest największym pakietem stymulacyjnym, jaki powstał w Europie, w celu jest wsparcia państw członkowskich dotkniętych pandemią. Znaczne środki w ramach tak dużej inicjatywy budżetowej mają na celu stawienie czoła gospodarczym i społecznym skutkom kryzysu wywołanego pandemią ale także sprostać

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=pl&moreDocuments=yes> (dostęp 01.08.2021 r.)

⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_20_1196 (dostęp 01.08.2021 r.)

zmianom wynikającym z rozwoju nowoczesnych technologii i starzejącego się społeczeństwa, w tym wspierać edukację i rozwój dorosłych.

W Polsce 31 grudnia 2020 r., uchwałą nr 195/2020 **Rada Ministrów przyjęła „Zintegrowaną Strategię Umiejętności 2030”**. Dokument został opracowany w wyniku szerokich konsultacji, z uwzględnieniem wymogów wynikających z Umowy Partnerstwa, dokumentu strategicznego „*Perspektywa uczenia się przez całe życie*”, dokumentacji „*OECD Skills Strategy*” oraz założeń Nowego Europejskiego Programu na rzecz Umiejętności. We wnioskach OECD wskazała, że polska młodzież osiąga stosunkowo dobre wyniki w okresie edukacji szkolnej i coraz więcej osób kończy studia wyższe. Stopa bezrobocia w Polsce jest na niskim poziomie, a większość grup zwiększyła obecność na rynku pracy. Jednak dysproporcje w zakresie umiejętności utrzymują się na wysokim poziomie. Niektórzy absolwenci wchodzi na rynek pracy bez silnego i wszechstronnego zestawu umiejętności. Również wielu dorosłych cechuje się niskim poziomem umiejętności, lecz mimo to większość z nich nie bierze udziału w kształceniu i szkoleniu. W kształcenie i szkolenie w większości nie angażują się też przedsiębiorstwa. Nie wykorzystują one również w pełni potencjału umiejętności pracowników do wspierania produktywności i innowacyjności ⁶.

OECD określiła następujące rekomendacje :

Wyposażenie uczniów i studentów w umiejętności na przyszłość. System uczenia się dorosłych musi stać się bardziej efektywny, umożliwiając absolwentom poprawę umiejętności i przekwalifikowywanie w całym okresie dorosłości.

Rozwój kultury uczenia się przez całe życie.

Zwiększenie koordynacji między rządem i samorządem a interesariuszami: w szczególności pracodawcami ⁷.

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 jest odpowiedzią na te wyzwania. Składa się z dwóch części: ogólnej, zawierającej priorytety i główne kierunki działań oraz szczegółowej, operacjonalizującej zadania. To ważny dokument odnoszący się do edukacji ogólnej, zawodowej, uczenia się przez całe życie oraz szkolnictwa wyższego.

W definicji przyjętej w *Strategii* „umiejętność” to zdolność do prawidłowego i sprawnego wykonywania określonego rodzaju czynności, zadania lub funkcji. Przez „prawidłowe wykonywanie” rozumie

się wykorzystywanie w działaniu odpowiedniej wiedzy teoretycznej i praktycznej oraz stosowanie się do norm społecznych, w szczególności odnoszących się do danego rodzaju działalności⁸.

Część szczegółowa *Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030* wskazuje kluczowe, z punktu widzenia rozwoju umiejętności, dzieląc je na umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe.

Umiejętności podstawowe dotyczą rozumienia i tworzenia informacji; to umiejętności związane z wielojęzycznością, matematyczne, w zakresie nauk przyrodniczych; technologii i inżynierii.

Do umiejętności przekrojowych należą umiejętności cyfrowe; osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się; obywatelskie; w zakresie przedsiębiorczości; świadomości i ekspresji kulturalnej; myślenia krytycznego i kompleksowego rozwiązywania problemów; w zakresie pracy zespołowej; zdolność adaptacji do nowych warunków; przywódcze; związane z wielokulturowością; związane z kreatywnością i innowacyjnością.

Umiejętności zawodowe to zdolności wykorzystania wiedzy z określonej branży/dziedziny oraz nabytych sprawności do wykonywania określonych i specyficznych dla danej profesji działań.

Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 identyfikuje wyzwania i przypisuje im kierunki działań, uwzględniając m.in.: rozwój kadr zarządzających i uczących w edukacji: formalnej, współpracę z pracodawcami czy doradztwo zawodowe. Wdrażanie jej rozpoczyna się od roku szkolnego 2021/22.

Edukacja ustawiczna nabiera dzisiaj więc nowego znaczenia. To już nie tylko przygotowanie do zawodu, przekwalifikowanie się i doskonalenie zawodowe. To działania na rzecz zachowania ciągłości i systematyczności procesu uczenia się przez całe życie, również w podeszłym wieku, którym muszą zostać nadane ramy legislacyjne i instytucjonalne. Uczenie się przez całe życie powoli staje się rzeczywistością. Naszym zadaniem jest więc uświadamianie uczniów, że przed nauką nie ma ucieczki, a lifelong learning staje się imperatywem jednostkowego i społecznego rozwoju.

6 OECD (2019), *OECD Skills Strategy Poland: Assessment and Recommendations*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b377fbcc-en> (dostęp 01.08.2021 r.)

7 tamże

8 tamże

*Dorota Kondratowicz**nauczyciel SP nr 199 w Łodzi oraz wykładowca AHE w Łodzi*

EKSPRESJA ARTYSTYCZNA I ŚWIADOMOŚĆ KULTURALNA KOMPETENCJĄ KLUCZOWĄ WSPÓŁCZESNEJ EDUKACJI –

JAK ZARAZIĆ SZTUKĄ MŁODEGO UCZNIA

Świetlice szkolne to szczególne miejsca w każdej placówce edukacyjnej, które gromadzą głównie młodych uczniów nie dzieląc ich na grupy wiekowe, jak to ma miejsce w klasach i ten aspekt daje możliwość łączenia w pracy edukacyjnej dzieci w różnym wieku. Taka różnorodność wymagań związanych z potrzebami 6-7 latków i 10-11 latków na tym samym polu działania i tej samej przestrzeni stawia wyzwania przed nauczycielami i jednocześnie prowokuje ich do poszukiwań kreatywnych rozwiązań edukacyjnych. Wybór aktywności i zajęć świetlicowych związany jest oczywiście z określonymi przez Parlament Europejski i Radę Europy kompetencjami kluczowymi.

Praca dodatkowa z uczniami na świetlicy szkolnej pełni bardzo ważną rolę w edukacji wczesnoszkolnej. Stanowi uzupełnienie obowiązującego toku nauczania i pozwala opiekunom i nauczycielom różnych specjalności wdrażać pomysły edukacyjne o bardzo szerokim spektrum – od różnorodnych zabaw integrujących grupę, ruchowych (sportowych), tanecznych, plastycznych przez zajęcia muzyczne, wokalne, aż po arteterapię, muzykoterapię i zabawy odprężające. W pozalekcyjnym czasie, który mali uczniowie spędzają na świetlicach szkolnych, pogłębiane i utrwalane są wspomniane wcześniej kompetencje kluczowe, czyli te umiejętności, które uznano za najistotniejsze z perspektywy kształcenia. Wśród tych ośmiu kompetencji znalazła się **świadomość i ekspresja kulturalna**, czyli rozwijanie artystycznej warstwy młodego człowieka, jego talentów, widocznych lub ukrytych i czekających na przebudzenie pasji, a także przygotowanie młodego człowieka do roli dojrzałego i świadomego odbiorcy sztuki.

Edukacja kulturalna prowadzona w ramach zajęć na świetlicy szkolnej ma ogromną płaszczyznę do działania. Swobodny dobór czasu realizacji zadań, brak ocen dla uczniów, praca w mniejszych grupach (jeśli pozwalają na to warunki szkolne i organizacja pracy świetlicy) i oczywiście dobrowolność udziału ucznia, to elementy sprzyjające takim działaniom. Ten ostatni element, czyli dobrowolność bywa jednak przeszkodą w realizacji proponowanych aktywności o profilu artystycznym. Znajdzie się zapewne część uczniów, którzy bardzo chętnie podejmą artystyczne wyzwania, nie bojąc się swojej muzycznej, plastycznej czy też tanecznej niedoskonałości. Będą i tacy mali, artyści ak-

tywiści, którzy mają chęć zmierzyć się z materią sztuki – muzyki, plastyki, aktorstwa, interpretacji scenicznej tekstów, tańca czy gry na instrumentach. Jednak duża część uczestników zajęć świetlicowych wybiera całkowicie swobodną zabawę, nieskrępowaną żadnymi regułami i zasadami. W propozycjach świetlicowych zajęć pozalekcyjnych młodego ucznia obowiązują

określone zasady uczestnictwa i pozalekcyjne propozycje o profilu artystycznym rozwijające bardzo ważną kompetencję każdego człowieka nie są wyjątkiem w tej kwestii. Nauczyciel koncentrujący się na rozwijaniu tej właśnie kompetencji kluczowej, czyli świadomości i ekspresji kulturalnej, często spotyka rezygnację i brak zaangażowania ze strony uczniów. Jeśli jednak znajdzie się choć kilka młodych umysłów chętnych do współpracy na polu artystycznym – działać się mogą i dzieją się fantastyczne, artystyczne i wyjątkowo ekspresyjne działania napędzane siłą twórczych umysłów i kreatywnością zarówno nauczycieli, jak i uczniów rozwijających swoją twórczą część osobowości.

Preteksty do tego rodzaju działań artystycznych rozwijających ekspresję artystyczną uczniów znaleźć można właściwie na każdym kroku. Standardowe i z pozoru może nudne, wręcz staromodne pory roku oraz związane z nimi kalendarzowe święta w rękach kreatywnego nauczyciela zmieniają się w znakomitą okazję do rozwijania ekspresji artystycznej uczniów. Kolejnych inspiracji nie trzeba daleko szukać – urodziny lub imieniny słynnych twórców sztuki, pisarzy i poetów, kompozytorów, malarzy, ciekawe wydarzenia lokalne związane ze sztuką, czy choćby Dzień Uśmiechu (pierwszy piątek października), Międzynarodowy Dzień Muzyki (1.X), Światowy Dzień Ziemi (22.IV), Międzynarodowy Dzień Niepełnosprawnych (3.XII) czy mnóstwo innych okazji, które znaleźć można w internetowych źródłach.¹

Doświadczenie podpowiada, że każda rzecz, zjawisko, postać może stanowić znakomitą i inspirującą bazę do zabaw kształcących wszystkie wskazane kompetencje kluczowe, w tym świadomość i ekspresję kulturalną. Choć sklasyfikowana jako ostatnia, ósma na liście umiejętności, którymi powinien wykazać się każdy człowiek świadomość i ekspresja kulturalna jest wyjątkowa dla każdego. Dotyka bowiem tej subiektywnej sfery człowieka, która jest niepoliczalna, osobista. *Oczy ludzkie patrzą na te same obrazy, lecz odczytują je różnie w zależności od temperamentu i cech charakteru człowieka. Widok jesiennych liści wirujących na wietrze nasuwa muzykowi pomysły nowych przebiegów dynamicznych i orkiestracyjnych, poecie – pospieszne, uskrzydłone frazy, malarzowi – różne, lecz pokrewne barwy, reżyserowi – malownicze i żywe ugrupowania tłumu, tancerzowi – lotne ruchy przecinające przestrzeń. Wszystko, co widzimy i czego słuchamy, budzi bardzo osobiste wrażenia, które*

*wpływają na nasz umysł...*² Wzruszenie, emocje, wyobrażenia, tzw. „gęsia skórka” czy inne objawy, których doświadczają ludzie przy obcowaniu ze sztuką muzyczną są nie do zmierzenia. Wyobrażenia i wizje, które pozostaną w umyśle młodego ucznia po obejrzeniu serii obrazów impresjonistów francuskich nie są odczytywalne, ale zawsze tego rodzaju obcowanie ze

sztuką pozostawia ślad i tworzy ścieżkę doświadczeń, po której młody człowiek stąpa jeszcze niepewnie, ale z czasem, gdy baza doświadczania jest głębsza i szersza, to i krok świadomości kulturalnej staje się pewniejszy. *Przeżycia dziecka wywołane przez bodźce estetyczne bywają złożone i silne, powiązane z dużym napięciem uczuć, z grą wyobraźni i myśli. Źródłem takich przeżyć, zarówno radosnych, jak i w pewien sposób dramatycznych, jest dla dziecka sztuka.*³

Jak zarazić sztuką młodego człowieka, aby stał się wytrawnym i świadomym odbiorcą świata artystycznego, tak nieprzeniknionego, subiektywnego

¹ Kalendarz Świąt Nietypowych (kalendarzswiatnietypowych.pl)

² Emil Jaquac-Dalcroze Pisma wybrane, WSiP, W-wa 1992 (str.90)

³ Wpływ kontaktu ze sztuką na rozwój dziecka w wieku przedszkolnym, sztuka w przedszkolu, rozwój dziecka (przedszkola.edu.pl) Danuta Pilch

i zmiennego – to z pewnością zadanie wyjątkowo trudne i wymagające, ale nie skazane na porażkę, choć współczesny profil edukacji w Polsce nie traktuje priorytetowo tej sfery człowieka. *Czy kształcenie kompetencji artystycznych jest obszarem zaniedbanym czy zaniechanym, należy stwierdzić, że po trosze i tym, i tym. Zaniedbanie ma charakter systemowy i dotyczy lekceważenia roli przedmiotów artystycznych w kształceniu ogólnokształcącym, od przedszkola poczynając, na kształceniu nauczycieli kończąc.*⁴ Nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej niestety, w dużej mierze rezygnują np. z działań muzycznych na rzecz plastycznych, które wydają się bardziej przystępne w realizacji z grupą młodych uczniów. O potrzebie obecności muzyki w życiu młodego człowieka mówił w swoich „Pismach wybranych” Emil Jaques-Dalcroze w następujących słowach: „Zdolność do muzyki jest bardzo często w dziecku głęboko ukryta... Rolą edukacji jest więc wyjście naprzeciw muzykalności dziecka”.⁵ Ten deficyt w nauczaniu odczuwalny jest przez kolejne lata nauki w szkole i bardzo często nauczyciel muzyki w klasie 6. czy 7. usłyszy pytanie „Po co my się tego uczymy? Przecież nie zostaniemy muzykami...” I kolejny raz wytrawny belfer tworzy błyskotliwą odpowiedź, która ma zaspokoić ucznia i ukoić jego wątpliwości „Po co?” zbudowane na bazie braku stałego doświadczania sztuki muzycznej ...

Ta kompetencja kluczowa z pewnością kuleje i świetlica szkolna ma możliwość to uzupełnić, oferując w miarę możliwości organizacyjnych i posiadanych zasobów ludzkich w postaci wykształconego muzycznie nauczyciela, zajęcia pozalekcyjne o profilu muzycznym. *Jeśli dziecko nabędzie w szkole zamilowania do śpiewu i do dobrej muzyki, to zachowa je przez całe swoje życie.*⁶

Innowacje pedagogiczne, konkursy o profilu artystycznym, projekty edukacyjne (szkolne, lokalne, ogólnopolskie) to znakomity przykład takich działań uzupełniających, którymi można wesprzeć tok kształcenia i zaoferować cykliczne spotkania ze sztuką w ramach zajęć świetlicowych. W dogodnych warunkach, w małej grupie uczestników wykorzystując różnorodne techniki aktywizujące, rekwizyty, instrumenty można rozwijać ekspresję kulturalną ucznia

– chętnego, zaangażowanego, bo taki właśnie uczeń trafi na zajęcia pozalekcyjne. W realizacji takich zajęć tworzy się niepowtarzalną okazję i możliwość obcowania ze sztuką. I to nie tylko oglądania i oceniania, czyli biernego kontaktu z arcydziełami sztuki, ale z perspektywy twórcy i wykonawcy, bo taki udział ucznia jest najcenniejszy. Świadomość kulturalna obejmująca literaturę, muzykę, plastykę, taniec, teatr czy film powinna być zdominowana przez działanie, aktywność ucznia tworzącego i przeżywającego sztukę w czasie rzeczywistym w połączeniu ze wszystkimi elementami towarzyszącymi wykonawcy lub artyście – tremą wykonawczą, niepewnością wykonania i techniki, reakcją publiczności, samozadowoleniem z działania scenicznego, poczuciem tworzenia czegoś wyjątkowego i subiektywnego – dzieła sztuki! *Sztuka jest więc środkiem wychowawczym, ponieważ kształtuje postawy człowieka, a jednocześnie jest środkiem nauczania, ponieważ wzbogaca zasób wiedzy i mechanizmy poznawcze. Sztuka przez to, że nie przeciwstawia wychowania nauczaniu, akcentuje jedność i niepodzielność procesu formowania osobowości.*⁷

To mocne i głębokie doznania i to one właśnie utworzą mapę ścieżek ekspresji artystycznej, po których będzie chodzić przyszły dojrzały i świadomy odbiorca sztuki – człowiek posiadający ustalone kompetencje, aby w pełni funkcjonować we współczesnym świecie.

Bibliografia:

<https://www.ore.edu.pl>– Kompetencje kluczowe w edukacji oprac. Anna Jurewicz

Wpływ kontaktu ze sztuką na rozwój dziecka w wieku przedszkolnym, sztuka w przedszkolu, rozwój dziecka *przedszkola.edu.pl) oprac. Danuta Pilch

Małgorzata Suświłło Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży, Wydawnictwo Akademickie Żak W-wa 2015

Emil Jaques-Dalcroze Pisma wybrane, WSiP, W-wa 1992 (str. 25,33,90),

4 Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży Małgorzata Suświłło, Wydawnictwo Akademickie Żak W-wa 2015

5 Emil Jaques-Dalcroze Pisma wybrane, WSiP, W-wa 1992 (str.25)

6 Emil Jaques-Dalcroze Pisma wybrane, WSiP, W-wa 1992 (str.33)

7 Wpływ kontaktu ze sztuką na rozwój dziecka w wieku przedszkolnym, sztuka w przedszkolu, rozwój dziecka (przedszkola.edu.pl) oprac. Danuta Pilch

Dorota Kraska
nauczyciel - konsultant WODN w Zgierzu

KOMPETENCJE KLUCZOWE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

Począwszy od 1999 roku kompetencje kluczowe są obecne w podstawie programowej i ich kolejnych nowelizacjach. Różnie były i są nazywane: umiejętności ponadprzedmiotowe, ważne umiejętności, umiejętności.

Najważniejsze jest to, że za każdym razem były umieszczane w preambule każdej z podstaw programowych. Oznacza to, że ich kształcenie u uczniów jest obowiązkiem szkoły, a zatem każdego nauczyciela.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego z 14.02.2017 r. dla szkoły podstawowej wymienia najważniejsze umiejętności:

- sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach nowożytnych;
- sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;
- poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie
- rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- praca w zespole i społeczna aktywność;
- aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju

Podstawa programowa kształcenia ogólnego z 30.01.2018 dla liceum wymienia najważniejsze umiejętności:

- myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest

rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputerowego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;

- czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Oczywiście sformułowania zawarte w podstawach programowych nie są tożsame z nazwami kompetencji kluczowych UE, ale po głębokiej analizie można stwierdzić, że zawierają wszystkie ich składowe.

W ostatnich latach wizytatorzy kuratoriów oświaty (zgodnie z planem nadzoru MEN) monitorowali kształtowanie kompetencji kluczowych poprzez ankiety, które wypełniali online dyrektorzy szkół oraz wybrani nauczyciele i specjaliści, ale również poprzez wizyty w szkołach i obserwację lekcji. Wśród nauczy-

cieli powstał dylemat: czy jestem w stanie tak zaplanować proces dydaktyczny jednej lekcji, by kształtować wszystkie kompetencje kluczowe? Oczywiście NIE. Ważna jest natomiast świadomość, w których momentach procesów edukacyjnych nauczyciele różnych przedmiotów kształtują wśród uczniów konkretne kompetencje kluczowe.

Kompetencja kluczowa	Proponowane metody i techniki
Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji	metoda tekstu przewodniego praca z tekstem źródłowym metody aktywizujące np. mapa mentalna, metaplan, drzewko decyzyjne narzędzia TOC
Kompetencje w zakresie wielojęzyczności	metoda projektu edukacyjnego praca w parach lub w grupach narzędzia TOC
Kompetencje matematyczne, kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii	metoda projektu edukacyjnego, w tym projekt badawczy metoda WebQuest obserwacja, doświadczenie, eksperyment wycieczki edukacyjne, w tym wycieczki wirtualne oraz zajęcia terenowe
Kompetencje cyfrowe	metoda projektu edukacyjnego metoda WebQuest grywalizacja praca w oparciu o programy/aplikacje np. Padlet, Canva, dysk Google
Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się	metoda projektu edukacyjnego metoda WebQuest drama debata metoda portfolio
Kompetencje obywatelskie	metoda projektu edukacyjnego metoda WebQuest dyskusja/debata metody problemowe narzędzia TOC

Jeżeli przeanalizujemy wymienione w tabeli metody, widać, że dominują: projekt edukacyjny, w tym WebQuest (obecne w zadaniach szkoły w preambule podstawy programowej), metoda problemowa, narzędzia TOC. Są one możliwe do stosowania przez nauczycieli różnych przedmiotów. Warto włączyć je do swojego warsztatu metodycznego.

Dlaczego?

Wyniki badań TALIS (Teaching and Learning International Survey) pokazują, że polscy nauczyciele zdecydowanie lepiej radzą sobie z przekazywaniem encyklopedycznej wiedzy, a gorzej ze stwarzaniem uczniom okazji, w których mogliby czegoś wartościowego samodzielnie się dowiedzieć i doświadczyć. Metody i techniki najbardziej angażujące uczniów (i jednocześnie umożliwiające im rozwijanie kom-

petencji istotnych z punktu widzenia wymagań współczesnego świata) są ciągle stosunkowo mało rozpowszechnione. Jak wynika z odpowiedzi polskich nauczycieli, najgorzej radzą sobie oni z alternatywnymi sposobami nauczania. Ich ocena jest w tym pytaniu o 11 punktów procentowych niższa niż średnia międzynarodowa (Raport „Polscy nauczyciele i dyrektorzy na tle międzynarodowym. Główne wyniki badania TALIS 2013”, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych).

Na zakończenie chciałabym przytoczyć cytaty Marzanny Żylińskiej *„W przedwczorajszych szkołach, wczorajsi nauczyciele uczą dzisiejszych uczniów rozwiązywania problemów jutra.”* Warto mieć go na uwadze, gdy będziemy planować swoje działania w kolejnych latach szkolnych.

DOBRE PRAKTYKI

Kompetencje kluczowe na lekcjach przyrodniczych.

Piotr Kowalczyk nauczyciel konsultant WODN w Zgierzu, uczestnik programu KREATOR

W preambule pierwszej Podstawy Programowej z 1999r. zapisano:

„Nauczyciele stwarzają uczniom warunki do nabywania następujących umiejętności:

1. Planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią coraz większej odpowiedzialności;
2. Skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacji własnego punktu widzenia i uwzględniania poglądów innych ludzi, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowania do publicznych wystąpień;
3. Efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie, budowania więzi międzyludzkich, podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji; skutecznego działania na gruncie zachowania obowiązujących norm;
4. Rozwiązywania problemów w twórczy sposób;
5. Poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną;
6. Odnoszenia do praktyki zdobytej wiedzy oraz tworzenia potrzebnych doświadczeń i nawyków;
7. Rozwijania sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań;
8. Przyswajania sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych.”¹

Zmiany technologiczne, które nastąpiły w ostatnich latach znacznie ułatwiają kształtowanie umiejętności posługiwania się technologią informacyjną, ale w przypadku pozostałych UK bariery są takie same jak przed dwudziestu laty. Odpowiednia organizacja procesu lekcyjnego na wszystkich przedmiotach pozwala znosić te bariery. Szczególnie „wdzięczne” są pod tym względem lekcje przedmiotów przyrodniczych.

¹ ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego

Podczas prac programu KREATOR wypracowana została struktura lekcji, w której można zastosować różnorodne metody i techniki, a która w każdym przypadku rozwija umiejętność „planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się”. Etapy lekcji w tej strukturze to:

1. Zaangażowanie

- postawienie przed uczniami problemu, sprecyzowanie celów i poleceń
- zorganizowanie pracy, np. podział na grupy, określenie ról w grupach
- zaaranżowanie sytuacji problemowej i postawienie zadania

W tej fazie lekcji inicjatywa należy do nauczyciela

2. Badanie

- uczniowie samodzielnie analizują i rozpoznają problem
- dyskutowanie, analizowanie, porządkowanie zdobytych dotychczas wiadomości i doświadczeń
- formułowanie hipotez, ustalanie sposobów rozwiązania zadania

Nauczyciel jest zazwyczaj obserwatorem

3. Przekształcanie

- uczniowie porządkują i twórczo wykorzystują wiedzę uzyskaną podczas etapu badania i już wcześniej posiadaną w celu rozwiązania postawionego zadania

Nauczyciel jest obserwatorem i ewentualnie doradcą

4. Prezentacja

- przedstawienie przez sprawozdawcę efektów pracy grupy
- porównanie metod rozwiązania problemu oraz uzyskanych przez uczniów efektów

Nauczyciel ocenia poprawność merytoryczną efektów pracy

5. Refleksja

- uczniowie dokonują samooceny swojej aktywności i pracy zespołowej
- próbują odnieść się do efektów pracy w kontekście organizacji uczenia się

Nauczyciel inspirowuje uczniów do refleksji

Oczywiście niektóre etapy mogą się w lekcji powtarzać, ale warto zadbać, aby wystąpiły wszystkie przynajmniej raz.

Poniżej przedstawiam scenariusz lekcji geografii, podczas której położony był nacisk na kształtowanie umiejętności kluczowych. Lekcję przeprowadziłem w klasie piątej szkoły podstawowej, jako podsumowanie działu dotyczącego współrzędnych geograficznych. Ponieważ jestem zwolennikiem holistycznego podejścia do wiedzy przyrodniczej, zawiera ona również elementy wychodzące poza przedmiot geografii.

Konspekt lekcji geografii (PP dz. VI Współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna)

Temat: Czy współrzędne geograficzne są przydatne?

Cele:

a) przedmiotowe

- ćwiczenie umiejętności określania współrzędnych geograficznych.
- rozwijanie umiejętności posługiwania się atlasem geograficznym.
- wiązanie zdobywanej wiedzy z już posiadaną.

b) ponadprzedmiotowe

- rozwijanie umiejętności współpracy w zespole.
- kształtowanie umiejętności komunikacji (odbiór komunikatu tekstowego), komunikacja w zespole.
- kształtowanie umiejętności twórczego rozwiązywania problemów
- kształtowanie umiejętności planowania i oceniania własnej pracy

Czas: 45 min.

Forma: - praca w grupach nad określonym zadaniem.

Materiały:

- Instrukcje dla zespołów
- „Zasady pracy w grupie”
- Mapki konturowe świata
- Atlasy geograficzne
- Tabela pomocnicza

Tabela pomocnicza

Punkt docelowy	Szerokość geograficzna	Długość geograficzna	Miejscowość	Kontynent	Państwo	Czym tam dotarłeś
A	52°N	21°E	Warszawa	Europa	Polska	x
B	52°N	5°E				
C	5°S	15°E				
D			Rio de Janeiro	Am. Połudn.		
E	34°S	153°E				
F	28°N	77°E			Indie	

Relacja:

- Wyruszyłem z Warszawy (A) (210E), 520N) i po 24 h znalazłem się w stolicy pewnego państwa (B) (50E, 520N)
- Stamtąd dzięki korzystnym wiatrom udałem się do kolejnej stolicy wielkiego państwa (C) (150E, 50S). Zajął mi to osiem dni, ale mogłem po drodze oglądać z góry wielką piaszczystą pustynię.
- Następny etap był dla mnie męczący – z powodu słabych wiatrów trwał aż trzy tygodnie. Ale wreszcie znalazłem się w Rio de Janeiro (D) w Ameryce Południowej.
- Podróż do następnego wielkiego miasta na innym kontynencie (E) (1530E, 340S) zajęła mi tylko 18 godzin.
- Następnie udałem się tym samym środkiem transportu do stolicy Indii (F) (770E, 280N).
- Powrót do Warszawy (A) zajął mi ponad tydzień. Mogłem w tym czasie podziwiać przepiękne widoki za oknami mojego środka transportu.

Instrukcja**Witajcie**

Mój przyjaciel przeczytał ostatnio książkę Juliusza Verne „80 dni dookoła świata” i postanowił powtórzyć wyczyn głównego bohatera – pana Fogg’a. Swoje zamierzenie zrealizował w czasie ostatnich wakacji. Opowiem Wam o jego podróży podając informacje o miejscach, z których wyruszał i do których przybywał, o czasie podróży o tym co widział. Miejsca określe podając nazwy miejscowości, kontynenty, współrzędne geograficzne itp. (UWAGA zapis 24°E, 41°N oznacza dwudziesty czwarty stopień długości wschodniej i czterdziesty pierwszy stopień szerokości północnej. Informacje podane są z dokładnością do ok 10 – przypominam, że skróty N, S, W, E oznaczają kolejno północ, południe, zachód, wschód).

Do dyspozycji macie mapkę konturową, atlas geograficzny i własne (oraz kolegów) głowy.

Wasze zadanie

Zorganizujcie pracę grupy określając, kto będzie liderem, sekretarzem i sprawozdawcą. Zadania tych osób podane są w zasadach pracy w grupie“.

Na podstawie relacji macie:

Na mapie konturowej wykreślić trasę podróży mojego przyjaciela (kolejne miejsca zaznaczone wielkimi literami A, B, C itd...)

Postarać się określić jakim środkiem lokomocji przebywał poszczególne odcinki drogi (przyklejcie ich rysunki)

Może uda się wam przykleić w miejscach jego pobytu wizerunki zwierząt jakie mógł tam spotkać,

W uporządkowaniu pracy może pomóc wam załączona tabelka. Postarajcie się wypełnić w niej jak najwięcej rubryk.

Powodzenia w pracy

Jak rozmawiać z uczniami o kompetencjach kluczowych?

Anna Grzelak, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej w SP 5 w Konstantynowie Łódzkim
Dorota Kraska, nauczyciel-konsultant WODN w Zgierzu

Prosimy zauważyć, że tytuł niniejszego artykułu nie zawiera sformułowania „czy warto?”, bo oczywistym jest, że warto. Problem tkwi w tym, jak to zrobić. Na pewno wszystko zależy od wieku naszych uczniów.

W przypadku dzieci młodszych warto dostosować słownictwo związane z nazwami i opisem kompetencji kluczowych do ich możliwości percepcyjnych. A może warto opowiedzieć o danej kompetencji, a dzieci same nadadzą jej swoją zrozumiałą nazwę?.

Przebieg zajęć, podczas których rozmawiamy o kompetencjach kluczowych, może wyglądać w taki sposób:

- omawiamy kolejną kompetencję kluczową, dzieci – metodą burzy mózgów – nadają jej swoją nazwę lub zostają przy danej, bo jest dla nich zrozumiała,
- dzielimy klasę na dziewięć grup (pamiętajmy, że kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii podzielone są na dwie kategorie: A. kompetencje matematyczne oraz B. kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii). Każda z grup wykonuje plakat, na którym:
 - projektuje obrazek ilustrujący daną kompetencję,
 - zapisuje na plakacie wybraną przez klasę nazwę kompetencji,
 - nakleja otrzymaną od nauczyciela kartkę z właściwą nazwą,
 - przygotowuje na osobnych paskach papieru czynności, które będą świadczyć o tym, że kształtuje daną kompetencję.
- grupy prezentują efekty swojej pracy, uczniowie z pozostałych grup uzupełniają listę czynności (uwaga: wykonywana czynność może pasować do kilku kompetencji),
- naklejamy paski z czynnościami na plakatach,
- wybieramy miejsce w klasie, gdzie przywiesimy plakaty tak, aby były widoczne przez cały okres edukacji,
- dajemy sobie przyzwolenie, aby – w miarę przyrostu wiedzy i umiejętności – uzupełniać wykonane

przez siebie plakaty (dobrze przygotować dodatkowe paski papieru).

Przykładowy katalog czynności (nauczyciel może je wcześniej przygotować i wykorzystać w sytuacji, gdy uczniowie będą mieć problem) może wyglądać tak:

- uczę się języka angielskiego,
- idę z rodzicami do kina lub do teatru,
- jestem wolontariuszem WOŚP,
- znam tabliczkę mnożenia,
- potrafię się opiekować swoim psem lub kotem,
- czytam lekturę,
- potrafię dołączyć do lekcji zdalnej na Teams,
- tańczę lub słucham muzyki,
- pracuję w grupie,
- bawię się z koleżankami i kolegami na podwórku,
- gram w piłkę nożną,
- bawię się klockami LEGO,
- pomagam sąsiadce z pierwszego piętra,
- potrafię napisać tekst na komputerze,
- potrafię skorzystać ze słownika ortograficznego,
- potrafię zaadresować list do cioci,
- rozwiązuję SUDOKU,
- znam się na kalendarzu,
- potrafię napisać program w Scratch Junior,
- umiem napisać e-mail do wychowawczynie,
- planuję, kiedy odrobię pracę domową,
- potrafiłam/em pogodzić dwie koleżanki/kolegów,
- wiem, kto to jest Jan Matejko,
- itp. ...

W przypadku uczniów starszych klas szkoły podstawowej oraz uczniów szkół ponadpodstawowych możemy zaplanować pracę nieco inaczej, chociaż można skorzystać z niektórych pomysłów podanych wyżej. Można rozmawiać o kompetencjach kluczowych na godzinach wychowawczych, można w ramach doradztwa zawodowego. Na pewno warto.

Można to zrobić w następujący sposób:

- nauczyciel prezentuje opisy poszczególnych kompetencji (np. prezentacja ppt)
- uczniowie w grupach dopasowują wcześniej przygotowane i pocięte paski z wiedzą, umiejętnościami i postawą do poszczególnych kompetencji, prezentują efekty z swojej pracy i następuje weryfikacja ich prac

- z pomocą nauczyciela,
- w dziewięciu grupach uczniowie tworzą katalog czynności, które świadczą o tym, że kształtują konkretną kompetencję,
- po omówieniu efektów pracy grup i uzupełnieniu ich o pomysły pozostałych uczniów, te same grupy tworzą mapy myśli dotyczące konkretnej kompetencji,
- zdjęcia wykonanych map myśli będą dostępne w materiałach na wykorzystywanej przez szkołę platformie w nauczaniu zdalnym.

W swojej pracy nauczyciela liceum często rozmawiam z uczniami o uczeniu się – czyli kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się. Pomocą są pytania służące autorefleksji, zawarte

motywowały w moim uczeniu się?

- w jakich obszarach moja wiedza teoretyczna się poprawiła?
- w jaki sposób dokonywałem/am oceny tego, czego się nauczyłem(am)?
- dłaczego jest to istotne w mojej pracy?
- w jaki sposób wykorzystam to, czego się nauczyłem(am)?

Osoby, które chcą poznać pozostałe pytania, zapraszam na warsztaty organizowane przez WODN w Zgierzu.

Część dotycząca dzieci młodszych została oparta o materiał dostępny na stronie <https://blogedukacyjny.pl/?s=kompetencje+kluczowe>, ostatnie wejście

w programie „Młodzież w działaniu”:

- czego chciałem(am) nauczyć się w trakcie pobytu w szkole?
- czy udało mi się to osiągnąć?
- w jaki sposób przyswajałem(am) nową wiedzę?
- jaki jest mój styl uczenia się (uczenie się poprzez: patrzenie, słuchanie, pracę z tekstem, praktykę)?
- jakie działania w projekcie najbardziej mnie

10.08.2021

Program „Młodzież w działaniu” to program Komisji Europejskiej skierowany do młodzieży w wieku 13–30 lat oraz pracowników młodzieżowych, wspierający uczestnictwo w kształceniu pozaszkolnym, czyli edukacji nieformalnej (https://pl.wikipedia.org/wiki/M%C5%82odzie%C5%BC_w_dzia%C5%82aniu, ostatnie wejście 10.08.2021) (. Korzystałam z niedostępnych obecnie materiałów dotyczących kompetencji kluczowych.

Interdyscyplinarny projekt edukacyjny

Dorota Kraska nauczyciel-konsultant WODN w Zgierzu

We wcześniejszych artykułach często, przy okazji kształtowania kompetencji kluczowych, pojawiała się metoda projektu edukacyjnego. Zalecany jest zresztą, jako metoda aktywizująca, w zadaniach szkoły w preambule podstawy programowej dla każdego typu szkoły.

Chciałabym przedstawić scenariusz projektu integrującego wiedzę z matematyki oraz nauk humanistycznych „Matematyka w malarstwie, malarstwo w matematyce. Czy matematyka i sztuka mają ze sobą cokolwiek wspólnego?”. Warto nadmienić, że projekt może być realizowany przez uczniów zarówno w nauczaniu stacjonarnym oraz nauczaniu zdalnym.

Etap edukacyjny – liceum

Przedmioty: matematyka, język polski, historia sztuki, plastyka

Kształtowane umiejętności kluczowe (według podstawy programowej):

- myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
- czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- umiejętność sprawnego posługiwania się nowo-

czesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;

- umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Kształtowane kompetencje kluczowe (zgodnie z UE)

- kompetencje w zakresie czytania i pisanie;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości ekspresji kulturalnej.

Podstawa programowa – wymagania ogólne

- Matematyka
 - Wykorzystanie i tworzenie informacji.
 - Wykorzystanie i interpretowanie reprezentacji
 - Rozumowanie i argumentacja
- Język polski
 - Kształcenie literackie i kulturowe
 - Tworzenie wypowiedzi
 - Samokształcenie
- Historia sztuki
 - Rozwijanie zdolności rozumienia przemian w dziejach sztuki w kontekście ich uwarunkowań kulturowych i środowiskowych, epok, kierunków, stylów i tendencji w sztuce.
 - Zapoznanie z najwybitniejszymi osiągnięciami w zakresie architektury i sztuk plastycznych.
 - Zapoznanie z dorobkiem najwybitniejszych twórców dzieł architektury i sztuk plastycznych.
 - Kształcenie w zakresie rozumienia i stosowania terminów i pojęć związanych z dziełami sztuki, ich strukturą i formą, tematyką, techniką wykonania.
- Plastyka
 - Uczestniczenie w kulturze poprzez kontakt, analizę i interpretację dzieł sztuki; dostrzeganie kontekstów powstawania dzieła.

- Zapoznanie z wybranymi zagadnieniami dotyczącymi współczesnych awangard
- artystycznych i sztuki lokalnego środowiska; ekspresja twórcza podejmowana w oparciu o środki wyrazu charakterystyczne dla sztuki II poł. XX wieku.
- lezionych informacji tak, aby stały się dostępne dla wszystkich uczniów;
- Przygotowuje prezentację multimedialną prezentującą efekty pracy grupy;
- Prezentuje efekty pracy grupy na forum szkoły (np. w Dniu Liczby Pi)

Przykładowe dzieła i ich twórcy

Cele projektu (edukacyjne i praktyczne)

- wskazanie więzi matematyki z pięknem w sztuce;
- zdobycie umiejętności pracy w zespole;
- doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji tekstów kultury;
- pobudzanie uczniów do aktywności twórczej;
- wyzwalanie i wzmacnianie motywacji do nauki;
- przygotowanie ucznia do samodzielnego poszukiwania i opracowania potrzebnych informacji i materiałów;
- przejmowanie odpowiedzialności za własną naukę.

Przewidywane cele praktyczne

Uczeń:

- znajduje potrzebne mu informacje związane z pojęciami matematycznymi,
- wyjaśnia pojęcia matematyczne w sposób dostępny dla przeciętnie uzdolnionego ucznia,
- dokonuje analizy i interpretacji obrazu czy grafiki,
- wykonuje prezentację multimedialną poprawnie formatując tekst,
- współpracuje w grupie (podejmuje decyzje, wyraża własne opinie i słucha opinii innych, rozwiązuje konflikty).

Opis projektu

Projekt realizowany jest w grupach czteroosobowych. Każda z grup:

- Opracowuje krótką biografię artysty (uwzględniając jego związki ze światem nauki);
- Dokonuje analizy i interpretacji wybranego dzieła;
- Znajduje matematykę w wybranym obrazie lub grafice;
- Poznaje teorię na temat znalezionej obiektu lub pojęcia matematycznego. Dokonuje selekcji zna-

LP	Artysta	Dzieło	Elementy matematyki
1.	Salvador Dali	Ostatnia wieczerza Ukrzyżowanie	Bryły platońskie Sześcian w przestrzeni n-wymiarowej
2.	Salvador Dali	Oblicze wojny	Trójkąt Sierpińskiego Fraktale
3.	Maurits Escher	Wybrane przez uczniów	Bryły niemożliwe Nieskończoność Wstęga Mobiusa
4.	Leonardo da Vinci	Człowiek witruwiański Mona Lisa	Złota proporcja Złoty podział odcinka

Przykłady oceny projektu (według metody WEBQUEST)

Kryteria oceny pracy grupowej:

W grupie panowała atmosfera sprzyjająca wspólnej pracy.

- 1 pkt. - Członkowie grupy pracowali dla siebie, nie wywiązywali się z przyjętych zobowiązań, nie czuli się odpowiedzialni za całość, brakowało komunikacji, często pojawiały się konflikty, które nie były rozwiązywane

- 2 pkt. - Większość członków z poczuciem odpowiedzialności wykonywała zadania, niektórzy lekceważyli swoje obowiązki, mało było współpracy a więcej rywalizacji, komunikacja była ograniczona, konflikty nie zawsze były rozwiązywane

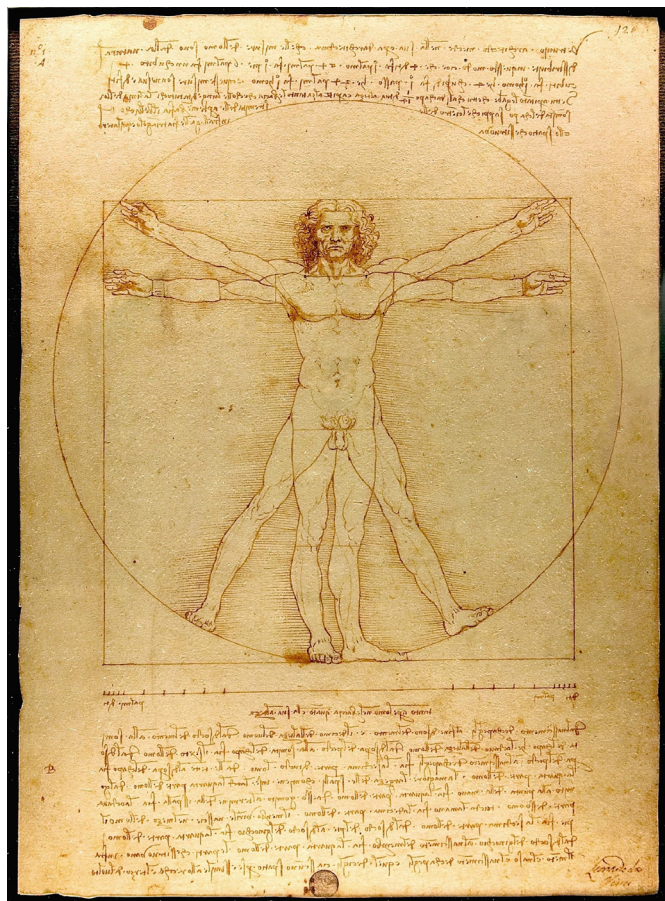
- 3 pkt. - Wszyscy współuczestniczyli w pracach zespołu, wspierali się nawzajem, były drobne odstępstwa w harmonogramie prac, nie było rywalizacji utrudniającej pracę, dbano o dobrą komunikację i rozwiązywano zaistniałe konflikty

- 4 pkt. - Wszyscy członkowie wykazali się wysoką kreatywnością i odpowiedzialnością, wszystkie prace wykonywane w terminie, nawzajem udzielano sobie autentycznego wsparcia i motywowano do pracy, panowało zaufanie i pełna komunikacja.

Efektom pracy grupy był produkt końcowy - prezentacja komputerowa

- 1 pkt. - Prezentacja komputerowa zawierała błędy ortograficzne i stylistyczne oraz błędy świadczące o braku zrozumienia badanych zagadnień, tekst niezrozumiały z powodu braku logiki i spójności, mało estetyczny układ graficzny

- 2 pkt. - Wytwór końcowy stereotypowy ale poprawny, widoczna troska o estetykę, występują braki w spójności przedstawianych treści, praca uwzględnia

najważniejsze aspekty badanego problemu

- 3 pkt. - Produkt końcowy ma właściwą budowę (tytuł, wstęp, opis istoty zagadnienia, podsumowanie), cechuje go spójność i logika, wykorzystana jest prawidłowa terminologia, cechuje go wysoka estetyka wykonania, wskazana bibliografia

- 4 pkt. - Prezentacja komputerowa jest przygotowana w sposób oryginalny, w pełni wyczerpuje temat, pełna poprawność gramatyczna i stylistyczna, fachowa terminologia, staranne elementy graficzne, wskazana bibliografia.

Kryteria oceny indywidualnej

Uczeń uczestniczył w pracach zespołu i czuł się odpowiedzialny za jego pracę.

- 1 pkt. - Uczeń nie angażował się w pracę grupy
- 2 pkt. - Uczeń w niewielkim stopniu włączył się w realizację zadań.

- 3 pkt. - Uczeń był aktywny, miał pomysły na

organizację pracy grupy

- 4 pkt. - Uczeń systematycznie pracował, zachęcał i pomagał innym, czuwał nad całością

Uczeń gromadził informacje na dany temat i opracowywał zebrane materiały.

- 1 pkt. - Uczeń wykorzystał dwa źródła informacji

- 2 pkt. - Uczeń korzystał z kilku źródeł informacji, zgromadził materiał z tych źródeł

- 3 pkt. - Uczeń wykorzystał wszystkie wskazane źródła, dokonał selekcji zgromadzonych materiałów

- 4 pkt. - Uczeń znalazł dodatkowe informacje, dokonał analizy i oceny zebranych materiałów.

Uczeń zna i rozumie istotę zagadnień matematycznych, o których mówi

- 1 pkt. - Uczeń nie rozumie zagadnień matematycznych

- 2 pkt. - Uczeń podaje, lecz nie objaśnia zagadnień matematycznych

- 3 pkt. - Uczeń rozumie zagadnienia matematyczne, o których mówi

- 4 pkt. - Uczeń swobodnie objaśnia zagadnienia matematyczne, o których mówi.

Uczeń przygotowuje prezentację komputerową.

- 1 pkt. - Prezentacja uboga, z błędami językowymi i ortograficznymi, bez środków wzmacniających odbiór.

- 2 pkt. - Prezentacja wyczerpuje istotę zagadnienia, ma właściwą budowę, jest zrozumiała oraz poprawna pod względem językowym i ortograficznym

- 3 pkt. - Prezentowany materiał nie zawiera żadnych błędów, wyczerpuje istotę zagadnienia, tworzony w sposób żywy i ciekawy.

- 4 pkt. - Zebrany materiał przedstawiony w sposób czytelny i właściwie obrazujący problem, wykorzystano środki wzmacniające odbiór: grafika, kolory, odpowiednie czcionki, ozdobniki.

O ocenie uczniów decydować będą nauczyciele poszczególnych przedmiotów. Warto jednak, by wychowawca uwzględnił wkład i postawy uczniów podczas pracy grupowej oraz ich samoocenę, wystawiając ocenę zachowania.

Bibliografia:

Sabina Furgoń, Lechosław Hojnacki, „Metoda Webquest. Poradnik dla nauczycieli”, Seria: Think! Wirtualna Biblioteka Nowoczesnego Nauczyciela i Ucznia, format: epub, Warszawa 2013

Edukacja wczesnoszkolna – scenariusze zajęć

Anna Grzelak, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej nr 5 w Konstancynie Łódzkim

Moja przygoda z kompetencjami kluczowymi rozpoczęła się w latach dziewięćdziesiątych, gdy uczestniczyłam w licznych warsztatach organizowanych w ramach programu KREATOR. Od tego momentu dbam o to, by moi uczniowie uczyli się od siebie nawzajem podczas pracy w grupach i w parach. Stosuję metody aktywizujące, w tym gry dydaktyczne, które sama projektuję i wykonuję.

Chciałabym przedstawić dwa scenariusze zajęć, które przeznaczone są dla uczniów klasy trzeciej.

Wiodące kompetencje kluczowe, które kształtuję podczas tych zajęć u moich uczniów, to:

- kompetencje w zakresie czytania i pisania;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości ekspresji kulturalnej.

Scenariusz nr 1

Temat dnia: Lekarstwo na nudę.

Cele ogólne:

- kształtowanie umiejętności wypowiedzenia się na podany temat
- wzbogacanie słownictwa
- kształtowanie umiejętności pisania swobodnych tekstów
- przypomnienie poprawności adresowania
- kształtowanie umiejętności hierarchizacji cech osobowości według własnych doświadczeń i obserwacji
- rozwijanie wyobraźni i inwencji twórczej
- doskonalenie umiejętności planowania swojej

pracy i samooceny

- wdrażanie do zgodnej współpracy w zespole

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wypowiada się na podany temat
- wzbogaca swoje słownictwo o wyrazy: recepta, nuda, ranking
- pisze swobodne, twórcze teksty
- poprawnie pisze adres
- porządkuje według ważności cechy osobowości
- zgodnie współpracuje w zespole
- dokonuje samooceny według przyjętych kryteriów

Załącznik nr 1	
Jest bardzo aktywny.	Jest wesoły, często się uśmiecha.
Jeżeli czegoś nie wie, pyta.	Zachwyca się otaczającym światem.
Ma dużo pomysłów.	Jest twórczy.
Stara się skończyć rozpoczętą pracę.	Jest pracowity.
Nie zniechęca się, gdy coś nie wychodzi.	Chętnie wykonuje prace dodatkowe.
Jest odpowiedzialny za to co robi.	Ma zainteresowania, które rozwija.
Jest życzliwy, chętnie pomaga innym.	Nie krytykuje pomysłów innych.
Potrafi zgodnie pracować.	Nie obraża się na innych.

Metody:

- asymilacji wiedzy (pogadanka, praca z tekstem)
- waloryzacyjna (ekspresja ruchowa, plastyczna)
- praktyczna (realizacja zadań twórczych)

Formy pracy:

zbiorowa, zespołowa jednolita, indywidualna jednolita

Środki dydaktyczne:

- książka „Cztery pory baśni - Jesień”,
- tekst „Rozmowa z Karolem”,
- przykładowe „Recepty na nudę”,
- kolorowe kartony, recepty, małe karteczki, kartki z cechami osobowości, plansza do rankingu trójkątnego, kartki do indywidualnej pracy - samooceny, wysiłkomierz

Przebieg zajęć:

1. Obrzędowe rozpoczęcie zajęć - powitanie
2. Czytanie kolejnego opowiadania z książki „Cztery pory baśni - Jesień”, rozmowa na temat tekstu
3. Czytanie tekstu „Rozmowa z Karolem” jako wprowadzenie do tematu
4. Wyjaśnienie słowa „nuda” - burza mózgów, sprawdzenie znaczenia słowa w słowniku
5. Przedstawienie postaci pani Nudy Smętek - pacjentki Przychodni Zdrowego Uśmiechu
6. Zaimprovizowanie scenki „U lekarza” - pani Nuda zaraża swoim nastrojem wszystkich pacjentów oraz lekarza.
7. Przygotowanie do pracy w grupach

- ustalenie znaczenia słowa „recepta”, odczytanie w słowniku,
 - prezentacja recepty (adres pacjenta)
 - rozmowa na temat rodzajów leków (syrop, maść, tabletki, inhalator, zioła itp.)
8. Odczytanie przykładowych recept wykonanych przez inne dzieci. Sporządzenie „Recepty na nudę” dla pani Nudy Smętek - praca w grupach
 9. Improwizacja scenek „U lekarza” z odczytaniem recept
 10. „Jak radzić sobie z nudą w życiu codziennym” - zapisanie propozycji - praca w grupach
 11. Odczytanie propozycji
 12. Wypowiedzi uczniów na temat zaproponowanych sposobów walki z nudą
 13. Improwizacja ruchowa - przedstawienie ulubionych przez dzieci propozycji
 14. Postawienie problemu: „Od czego zależy, że jeden człowiek się nudzi, a inny nie?” - dyskusja
 15. Przygotowanie do pracy w grupie
 - prezentacja karteczek z cechami osobowości człowieka (zał.1)
 - wyjaśnienie znaczenia słowa „ranking”
 - „Ranking trójkątny” - praca w grupach

- wybór 6 najważniejszych cech, które tworzą ciekawą osobowość człowieka

- ułożenie ich według ważności

16. Odczytanie prac - dyskusja na temat wyników w każdej z grup
17. Ocena grup przy wysiłkomierzu - podsumowanie pracy w grupach.

18. Praca samodzielna - samoocena według podanych cech (zał.2)

19. Podsumowanie tematu: „Jak walczyć z nudą?”

20. Obrzędowe pożegnanie

Bibliografia:

Dulemba Włodzimierz, „Cztery pory roku. Jesień”, wyd. Jedność

Lorek Maria, podręcznik do kształcenia zintegrowanego dla klasy III „Słońce na stole”, wyd. Muza

Załącznik nr 2

Jestem aktywny	Mam zainteresowania i je rozwijam.
Jeśli czegoś nie wiem, pytam	Jestem wytrwały w pracy i zabawie.
Zachwycam się otaczającym światem	Potrafię zgodnie bawić się i pracować.
Mam dużo pomysłów	Mam wiele do powiedzenia na różne tematy
Chętnie pomagam innym	Jestem pracowity.
Chętnie wykonuję prace dodatkowe.	Zawsze kończę rozpoczętą pracę.
Jestem odpowiedzialny, za to co robię.	

Scenariusz nr 2

Temat dnia: Czy mogę być wzorem do naśladowania?

Cele ogólne:

- kształtowanie umiejętności wypowiadania się na podany temat
- doskonalenie umiejętności oceny swojego zachowania
- dostrzegania mocnych i słabych stron swojego charakteru
- rozwijanie wyobraźni i inwencji twórczej
- wdrażanie do współdziałania w zespole w atmosferze życzliwości i wzajemnej pomocy

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wypowiada się na podany temat
- potrafi dokonać samooceny
- dostrzega swoje wady i zalety
- wie, w czym jest najlepszy
- podejmuje działania o charakterze twórczym
- zgodnie współpracuje w grupie

Metody:

- asymilacji wiedzy,
- waloryzacyjna,
- praktyczna

Formy pracy:

zbiorowa, grupowa jednolita, indywidualna jednolita

Środki dydaktyczne:

- kaseta z muzyką relaksacyjną,
- kartki do wizytówek, wysiłkomierz,
- karty do pracy grupowej, szary papier, kartki do pracy indywidualnej,
- Wielka Księga Klasowych Różności

Przebieg zajęć:

1. Obrzędowe powitanie
2. Ćwiczenia przygotowujące do zajęć (masowanie „Punktów na myślenie” oraz „Punktów pozytywnych” przy muzyce relaksacyjnej)
3. Ćwiczenia uświadamiające dzieciom, kim są i co potrafią.
 - „Wywiad” - zebranie o sobie pozytywnych informacji od jak największej liczby dzieci
 - „Potrafię” - dzieci tworzą listę czynności, które potrafią wykonać
 - „Wizytówka” - dzieci wypełniają twórczą krzyżówkę, wpisując zalety na bazie swojego imienia np.

uśmiEchnięta

odWażna

Aktywna na lekcjach

4. Ćwiczenia dramowe - prezentacja wad dzieci - wspólne odgadywanie
5. „Utylizacja wad” - wybór największych wad, zamiana ich na cechy pozytywne, zapis na kartkach tylko cech pozytywnych. Odczytanie.
6. Wyjaśnienie pojęcia: „ideał” - burza mózgów, sprawdzenie znaczenia słowa w słowniku.
7. Tworzenie IDEAŁU – praca w grupach – odrysowanie postaci dziecka na szarym papierze, wypełnianie wnętrza według pomysłu grupy z uwzględnieniem cech charakteru.
8. Prezentacja prac, omówienie ideałów poszczególnych grup.
9. Dyskusja na temat: „Czy są wśród nas ideały?” (wniosek: nie ma ideałów, ale można być w jakiejś dziedzinie wzorem do naśladowania)
10. Rozważania przy muzyce relaksacyjnej na temat: „Czy mogę być (lub jestem) wzorem do naśladowania?”
11. Wypowiedzi dzieci
12. Podział na grupy według podobnych zalet godnych naśladowania.
13. „Jak zostać wzorem do naśladowania?” - tworzenie przepisów według pomysłów dzieci - praca w grupach
14. Odczytanie przepisów. Zamieszczenie ich w Wielkiej Księdze Klasowych Różności.
15. Ewaluacja lekcji przy wysiłkomierzu.
16. Podsumowanie zajęć.
17. Obrzędowe pożegnanie.

Wojewódzki projekt
ŁÓDZKIE DWUJĘZYCZNE
dla placówek przedszkolnych
01.06.2021 - 30.06.2022

ZAPRASZAMY

finansowany przez Marszałka Województwa Łódzkiego

Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Łodzi we współpracy z Samorządem Województwa Łódzkiego od 1 czerwca 2021 r. jest realizatorem projektu regionalnego „Łódzkie Dwujęzyczne”. Celem projektu jest:

- propagowanie idei dwujęzyczności w przedszkolach na terenie miasta Łodzi i województwa łódzkiego,
- kształtowanie kompetencji kluczowych w zakresie rozwijania umiejętności językowych,
- przygotowanie i motywowanie dziecka w wieku przedszkolnym do skutecznego używania
- języka angielskiego w zabawie i codziennych sytuacjach

OFERTA CENTRUM ROZWOJU EDUKACJI WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO W ZGIERZU DOŁĄCZ DO NAS

